

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SKRIFTER, UDGIVNE AF HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

NUMMER 7

AKTSTYKKER

vedrørende

KREDITANSTALT
VOGELGESANGS
TILBLIVELSE

I KOMMISSION HOS GYLDENDALSKE BOGHANDEL, NORDISK FORLAG

AKTSTYKKER

vedrørende

KREDITANSTALT
VOGELGESANGS
TILBLIVELSE

AKTSTYKKER

vedrørende

KREDITANSTALT
VOGELGESANGS
TILBLIVELSE

Skrifter, udgivne af

HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

NUMMER 7

I Kommission hos
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
1946

FORORD

De Tysksindedes Virksomhed i Tiden mellem de to Verdenskrige er et vigtigt — og meget lærerigt — Kapitel af sønderjysk og dansk Historie. »Historisk Samfund for Sønderjylland« har ved Udgivelsen af de følgende Aktstykker vedrørende Oprettelsen af »Kreditanstalt Vogelgesang« ønsket at bidrage til at belyse Hjemmetyskernes Politik i disse Aar og den aggressive Aand, som længe før 1933 beherskede de ledende Kredse indenfor Mindretallet og ikke mindst Pastor Johannes Schmidt, om hvis Illoyalitet der herefter ikke længere kan herske nogen Tvivl. Aktstykkerne kom allerede for en halv Snes Aar siden til dansk Kundskab under det Arbejde for at klarlægge det tyske Mindretals virkelige og statsfjendtlige Hensigter, der iværksattes af Politiajudanten for Nordslesvig, Amtmand Kr. Refslund Thomsen og bl. a. fik Støtte af Professor Aage Friis. I 1945 fandtes tilsvarende Akter i de efter Besættelsen beslaglagte tyske Arkiver.

De her udgivne Betænkninger afslører Pastor Schmidts Virksomhed i Forbindelse med Kreditanstaltens Oprettelse og viser, at han har arbejdet for et tysk Fremstød med Flytning af Grænsen som det endelige Maal, samt at dette Fremstød ikke skulde gennemføres ved Hjælp af Hjemmetyskernes egen økonomiske og kulturelle Kraft. Det var rigstyske Pengemidler — næsten udelukkende tyske Statsmidler — der skulde skabe Mulighed for at flytte Grænsen mod Nord, uden Hensyn til Befolkningens overvældende Flertals Vilje.

Foruden selve de tyske Aktstykker og en dansk Oversættelse deraf, forsynet med Noter, indeholder Udgaven en Indledning,

hvori Kreditforeningsdirektør P. A. Callø, Haderslev, giver en kort Oversigt over Kreditanstaltens Historie, set paa Baggrund af Betænkningerne. Oversættelse og Noter er udarbejdet af Arkivar P. K. Iversen, Aabenraa, delvis i Samarbejde med Direktør Callø.

Udgivelsen er bleven muliggjort ved en Understøttelse fra H. P. Hanssens Mindefond, hvorfor vi bringer Fondets Bestyrelse Historisk Samsfunds bedste Tak.

Marts 1946.

Historisk Samsfund for Sønderjylland.

DET TYSKE ANGREB PAA DEN DANSKE JORD I SØNDERJYLLAND

Efter Vaabenstilstanden i 1918 var det den almindelige Opfattelse i danske Kredse, at Kampen om Jorden i Sønderjylland kunde bringes som afsluttet. Den preussiske Stat havde sat store Kapitaler ind i Angrebet paa den danske Jord. Men naar Nordslesvig blev indlemmet i Danmark, maatte en Anvendelse af tyske Statsmidler til dette Formaal anses for udelukket, og da den danske Befolkning ikke havde noget Ønske om at fortsætte en Kamp, som var blevet den paatvunget, var der ikke mere Brug for de Organer, den havde skabt til Forsvar for Jorden. Nordslesvigske Kreditforening købte endnu i 1919 Rønshovedgaard i Holbøl Sogn; men derefter traadte Selskabet i Likvidation, og Foreningen Landeværnet opløstes ligeledes.

Paa tysk Side var man meget betænkelig ved Følgerne af den tyske Jordpolitik, som nu gav Bagslag, naar Domænerne og de til Rente-gaardene knyttede politiske og økonomiske Rettigheder ved Landsdelens Afstaaelse overgik til den danske Stat.

Rentegaardene var undergivet en særlig Arveret (Anerbenrecht). Desuden havde Staten sikret sig en Genkøbsret til disse Ejendomme for at hindre deres Overdragelse til dansksindede Købere. De i Rente-gaardene indestaaende Statslaan var ydet af Rentebanken i Stettin.

For at forebygge, at Genkøbsretten overgik til den danske Stat, udslettedes den i Efteraaret 1919 i Tingbøgerne, medens den særlige Arveret blev bestaaende. Samtidig oprettedes i Kiel et Selskab, kaldet »Nordschleswigsche Bodenkreditgesellschaft m. b. H.«, og til dette transporterede Rentebanken i Stettin den paa Ejendommene hvilende Rente.

Denne Ulejlighed kunde man have sparet sig. Økonomisk fik Spørgsmaalet ingen Betydning, da den tyske Mark kort Tid efter Genforeningen blev fuldstændig værdiløs, og Danmark har hverken af politiske eller andre Grunde ønsket at opretholde en Særstilling

for den her omhandlede Gruppe af Ejendomme. Ved Indførelsen af dansk Arveret i de sønderjydske Landsdele ophævedes de for Rente-gaardene fastsatte særlige Arveretsregler med Udgangen af Aaret 1921. Baade den danske Stat og den danske Befolkning i Nordslesvig havde tydeligt tilkendegivet, at man ikke ønskede en Fortsættelse af Kampen om Jorden.

I de første Aar efter Genforeningen viste Tyskerne heller ikke nogen Tilbøjelighed til at genoptage Jordkampen. Men allerede i 1924 søgte Pastor Schmidt at rejse Kapital i Tyskland til Støtte for den tyske Jordbesiddelse i Nordslesvig, bl. a. ved Henvendelse til Rigsbankpræsident Schacht. Saa vidt man har kunnet følge det, drejer det sig dog kun om enkelte Tilfælde. (Vi kender kun ét i Uge Sogn). De nævnte Bestræbelser har derfor kun Interesse som Udtryk for de ledende tyske Kredses Indstilling til Jordspørgsmaalet og som en Forløber for den store Kreditaktion i 1926.

Da Landbruget i 1925 og 26 som Følge af Kronestigningen kom ud for store Vanskeligheder, som gav Anledning til voldsomme Urobevægelser i Sønderjylland, var Tyskerne ikke sene om at udnytte denne Situation til et stort politisk Fremstød. Med Henblik paa Selvstyrebøvelselskabet fremsatte den slesvigske (tyske) Vælgerforening i 1926 en Programudtalelse, som forlangte »en ny Afgørelse (af Grænsespørgsmaalet), som tager Hensyn til de gamle, livsvigtige Forbindelser med Tyskland og den fraskilte Landsdels Særpræg«. Samtidig sendtes den hjemmetyske Nationaløkonom Dr. Lorenz Christensen til København, hvor det var hans Opgave gennem indgaaende Studier at fremskaffe Materiale til Angreb paa det danske økonomiske Styre i Sønderjylland. Da Selvstyrebøvelselskabet ebbede ud, startedes paa tysk Initiativ en tysk-dansk Samlingsbevægelse, bedst kendt under Navnet Lei-Bevægelsen. Herved havde Pastor Schmidt en Finger med i Spillet, ligesom han fremskaffede Midler af hemmelige tyske Fonds til Støtte for dette Foretagende.

Endvidere krævede Pastor Schmidt efter Nytaar 1926 i to Betænkninger, som vi bringer i tysk Originaltekst og i dansk Oversættelse, store Kreditter til en Jordkamp i Sønderjylland. Kravet begrundedes med Angreb fra dansk Side paa den tyske Jord. »Kampen om Jorden antager for os Tyskere i Nordslesvig stedse mere faretruende Former«, hedder det i Betænkningen af 8. Januar 1926. Det lyder, efter hvad der er oplyst i det foregaaende, overraskende, og det kan derfor have sin Interesse at se, hvorledes Folketingsmanden begrunder sin Paastand om dansk Aggressivitet i Jordspørgsmaalet.

Pastor Schmidt henviser først til, at de preussiske Domæner, Statskove og Rentegaarde ved Suverænitetsskiftet er overgaaet i dansk Besiddelse. Forsaavidt angaar Rentegaardene, er dette urigtigt. Statskove og Størstedelens Vedkommende bestaaet før 1864, og en ikke ringe Del af Domænegårdene havde den preussiske Stat af politiske Grunde købt af danske Ejere. Folketingsmanden erkender, at det her omhandlede Jordtab var uundgaaeligt. Men han er misfornøjet med, at Udstykningen af Domæner og Præstegaardsjorder benyttes til at styrke det danske Befolkningselement paa Tyskernes Bekostning. Formaålet med Udstykningen er »at anbringe saa mange danske Mennesker som muligt i de nyhvervede Omraader«.

Som et uforkasteligt Vidnesbyrd om, at denne Paastand er uholdbar, kan anføres »Handwörterbuch des Grenz- und Auslandsdeutschthums«. Her findes under »Agrarverfassung« en Redegørelse for Jordpolitikken i de europæiske Lande, hvor den indre Kolonisation har spillet en Rolle. I næsten alle disse Lande stilledes Udstykningen paa en mere eller mindre haardhændet Maade i Nationalitetspolitikens Tjeneste. Fra denne Regel er der kun tre hæderlige Undtagelser, nemlig Finland, Ungarn og Danmark. Og selv om Omtalen af den danske Jordpolitik i Sønderjylland er noget tvetydig, indrømmes det dog, at »om en aabenbar Tilsidesættelse af tyske Ansøgere kan der derved næppe være Tale«.

Om den tyske Jordpolitik udtaler »Handwörterbuch« sig ikke. Af gode Grunde. Thi Tyskland hørte til den Gruppe af Stater, som ganske aabenbart forfulgte nationalpolitiske Formaal med den indre Kolonisation. Udstykningsvirksomhed i større Omfang fandt kun Sted i Grænseprovinserne mod Øst og Nord, og den tyske Lovgivning anerkendte kun »Deutschstämmige« som værdige til at komme i Besiddelse af de af Staten oprettede Brug (Siedlungen). Herom har Pastor Schmidt været nøje underrettet. Ikke desto mindre fandt han sig foranlediget til at klage over Tilsidesættelse af tyske Landmænd ved Tildeling af Husmandsbrug i Nordslesvig. Det gjorde han f. Eks. ved Debatten om Tillægsbevillingsloven i Folketinget i Maj 1935.

I sit Svar til Pastor Schmidt udtalte Folketingsmand Chr. Ernst Christensen bl. a.: »Jeg vil for en Gangs Skyld bede det ærede Medlem give mig Adressen paa den Mand, tilhørende det danske Mindretal sydfor Grænsen, der har faaet Statsjord eller en Rentegaard af tyske Myndigheder.«

Pastor Schmidt forlod Salen uden at svare. Han vidste nemlig, at en saadan Mand fandtes ikke.

Adgangen til at komme i Betragtning ved Tildelingen af de af den danske Stat oprettede Brug i de sønderjydske Landsdele stod aaben for enhver kvalificeret Ansøger, som var dansk Statsborger. Tyskerne havde ingen Grund til Klage. I Landsognene i de sønderjydske Landsdele udgjorde de tyske Stemmer ved Folketingsvalget i 1935 knap 12 pCt. af samtlige afgivne Stemmer. Men efter hvad Chr. Ernst Christensen, som var Medlem af Jordlovsudvalget, har oplyst, var henvend 20 pCt. af de af Staten oprettede Husmandsbrug kommet i tysk Eje, og af de saakaldte Jordfordelingsejendomme havde Tyskerne faaet 13—14 pCt. Ved Udstykningen af Domænen Ellehus i Tønder Amt i 1925—26 oprettedes 10 Brug, og af disse kom ikke mindre end 7 paa tyske eller tysk-blakkede Hænder.

Som et særlig graverende Eksempel paa dansk Aggressivitet i Jordspørgsmaalet anfører Pastor Schmidt i Betænkningen af 8. Januar Statens Køb af de tidligere augustenburgske Gaarde Gammelgaard, Rumohrsgaard og Vertemine paa Als. I 1852 havde Hertugen af Augustenborg afstaaet disse Ejendomme til den danske Stat, som senere afhændede dem til danske Mænd. Vertemine ejedes saaledes af Nicolaj Ahlmann, som sammen med Krüger var den danske Befolknings første Repræsentant i de tyske Parlamenter. I 1883 solgte Ahlmanns Søn Gaarden til den westfalske Baron v. Romberg, som tillige købte Gammelgaard og Rumohrsgaard.

At den danske Stat i 1925 paany erhvervede disse Gaarde, da Baronens Arvinger ønskede at sælge dem, kan ikke med Rette bebrejdes Regeringen. Det skete bl. a. for at skaffe Jord til Udstykning paa Als, hvor Udstykningsmulighederne var smaa. Det tyske Mindretal havde ikke Grund til at beklage sig over, at Landejendomme i Danmark, som i sin Tid var købt af en landsfremmed Industribaron i politisk Øjemed, atter kom paa danske Hænder.

Af Pastor Schmidts Betænkninger fremgaar det endvidere, at han ventede yderligere Jordtab for Tyskerne som Følge af Afvandingen af Marsken ved Tønder. Han regnede med, at de tyske Marskbønder for at betale den Tredjedel af Afvandingsomkostningerne, som de skulde udrede, vilde blive nødt til at sælge Jord til Staten. Det var i og for sig en naturlig Ting, naar Staten anvendte godt 4 Mill. Kr. til Afvanding af et Omraade, som trængte til Udstykning. Jordlovsudvalget fik ogsaa mange Tilbud om Køb af Marskjord til billige Priser. Men Udvalget ønskede ikke at købe Jord i Marsken, skønt der i Henhold til Loven af 1. Juni 1929 om Foranstaltninger til Fremme af Udstykningen i Sønderjylland blev stillet betydelige Mid-

ler til Raadighed til dette Formaal. En saadan Optræden fra Jordlovsudvalgets Side kunde Pastor Schmidt ganske vist ikke regne med i 1926.

Men Hovedskræmmemidlet i Pastor Schmidts Betænkninger var Landbrugskrisen. Den ramte danske og tyske Landbrugere i Flæng, og Pastor Schmidt var nærmest tilbøjelig til at tilkende de tyske Bønder en større Modstandskraft mod Krisen end de danske. Men Resultatet vilde alligevel blive Jordtab for Tyskerne, da Danskerne havde en Reserve af kapitalstærke Købere i det gamle Land at falde tilbage paa.

For at imødegaa denne Fare var det nødvendigt, at der fra Tyskland blev stillet store Kapitaler til Raadighed til Udlaan til tyske Landbrugere i Nordslesvig.

Men bagved denne Argumentation ligger som Hovedmotiv Ønsket om at bevare og styrke Mulighederne for en Grænseflytning. Hvis der ikke kom Hjælp, vilde den tyske Front blive trængt tilbage, og der kunde som Følge af en fortsat tysk Tilbagegang opstaa den Situation, »at et tysk Krav paa det afstaaede Land i hvert Fald paa Grundlag af Befolkningens nationale Stilling i Nordslesvig næppe mere vil kunne rejses.« Folketingsmanden fraaader at vise Eftergivenhed i det nordslesvigiske Spørgsmaal af Hensyn til det gode Forhold til Danmark og Skandinavien. »Der gives kun een tysk Grænsepolitik, der lader sig retfærdiggøre, nemlig gennem Hævdelse og Udvidelse af den tyske Besiddelse og ved kraftig Indsats af tysk Liv at vise Verden, at Danmark har forgrebet sig paa tysk Liv.«

Pastor Schmidt tænkte ikke alene paa Forsvar. Han mente, at den sidste Time til Angreb snart vilde være kommen, og at det tillige kunde blive en gunstig Stund. Der maa, skriver han, i hvert Fald skabes Klarhed derover, »at nu er der kun én Vej tilbage, og at denne maa gaas med al Beslutsomhed, nemlig at erstatte de tabte tyske Storgaarde med nyvundne tyske Bondebrug. . . . Dette Modstød maa snart sætte ind, ellers vilde de første betænelige Tab være Tegnet paa en varig Tilbagegang.«

Derefter kommer Pastor Schmidt ind paa Spørgsmaalet, hvad en saadan Jordoffensiv vil kræve af Kapitalindsats. Han minder om, at det vilde have kostet 2 Mill. Mk. at redde de Rombergske Gaarde. Men hvis man ikke vil nøjes med Lapperi, skal der mere til end 2 Millioner. De førende Tyskere i Nordslesvig turde ikke begynde en ny Jordkamp uden at vide, at man fra Tyskland var villig til at komme dem til Hjælp med en Kredit paa mindst 5-8 Millioner

Mark. Der vilde ganske vist være god Forslag i Pengene, idet Pastor Schmidt regnede med, at »Jordpriserne under den økonomiske Krise vil synke meget, og at i det mindste den første Halvdel af Værdien kan forblive belaaet med offentlige danske Penge«.

I Betænkningen af 22. Februar træder det politiske Motiv endnu skarperere frem. Pastor Schmidt skriver her: »Jeg betragter det derfor som min Opgave stærkt at understrege den politiske Nødvendighed og at sørge for, at den forventede Hjælp ogsaa i politisk Henseende gennemføres effektivt. . . . Vor politiske Fordring paa en Revision af Grænsedragningen mod Danmark støtter sig frem for alt paa to Momenter. For det første, at Tyskland overhovedet ikke har deltaget i eller er blevet tilkaldt ved Afgørelsen, og for det andet, fordi den trufne Afgørelse utvivlsomt uberettiget har grebet ind i det tyske Folkelegeme. Selv om man ogsaa slutter en Voldgiftstraktat med Danmark, saa vil ingen tysk Regering dog opgive Kravet om, at en Revision her er nødvendig. Naar Revisionen skal finde Sted, er et Spørgsmaal for sig. At den imidlertid maa komme, det maa der urokkeligt holdes fast ved. Men vil man det, saa maa man ikke forblive uvirksom overfor den Fare, at den tyske Befolkning, henholdsvis den tyske Jord i Norden lider betydelige Tab. . . . Naar det altsaa først og fremmest gælder om at konservere, saa bør man derover dog ikke glemme, at der dermed skal forberedes ny Vækst og Fremtrængen. . . . Vi vil ikke kunne forvente at gøre det tyske Folkeelement i Nordslesvig saa stærkt, at det talmæssigt bliver overlegent. Men stærke maa vi vedblive at være, og det er ikke udelukket, at hvad vi ikke vil kunne opnaa i talmæssig Henseende, vil vi alligevel engang kunne opnaa ved Tiltrækningskraft.«

Pastor Schmidt haaber, at det skal lykkes Tyskerne under en for dem gunstig politisk Konjunktur at drage de blakkede til sig, og han spekulerer i den Utilfredshed med dansk Administration, som har givet sig tilkende under Selvstyrebevægelsen. De politiske Planer, som det nye Jordkampinstitut skal tjene, er meget vidtrækkende. »Jeg maa«, skriver Folketingsmanden, »her for det første fremhæve, at man ved en saadan Aktion dog ikke paa Forhaand maa lade nogen Del af Nordslesvig forblive upaaagtet, fordi vi med Henblik paa Udviklingens Muligheder, saaledes som jeg har skildret det, ikke forlods maa fastlægge vort Krav paa en eller anden Grænselinje.«

Mulighederne for en Grænseflytning skal holdes aabne helt op til Kongeaaen.

Betænkningen slutter med en Række korte, fyndige Sætninger, af

hvilke to skal gengives: »Den her anbefalede Kreditaktion er en politisk Nødvendighed og økonomisk en særdeles forsvarlig Forholdsregel. Den garanterer, at vi kan opretholde vort politiske Krav.«

Pastor Schmidts Betænkning af 22. Februar 1926 var ledsaget af Beretninger om Jordspørgsmaalets Stilling i de enkelte Amter. Af disse er der særlig Anledning til at beskæftige sig med den af Landsretssagfører Vogelgesang forfattede Redegørelse fra Haderslev Amt, idet Hr. Vogelgesang kommer ind paa en Række af de af Pastor Schmidt fremsatte Tanker og navnlig beskæftiger sig med den praktiske Udformning af Planerne. Beretningen er dateret den 12. Februar 1926 og bærer Overskriften: »Tysk Landnød i Haderslev Amt«.

Sit Syn paa den tyske Jordpolitik i Sønderjylland formulerer Vogelgesang saaledes: »Det maa være vor Opgave at holde sammen paa al Tyskhed i Nordslesvig og saa vidt muligt at flytte dem, der bor spredt i rent danske Sogne, til Omraader, der er tættere befolket med Tyskere.« Men han vil lige saa lidt som Pastor Schmidt nøjes med at holde Stillingen. »Vi maa«, hedder det i Betænkningen, »benytte den gunstige Tid, i hvilken ogsaa megen dansk Grundejendom kommer paa Markedet, til at gøre vore Bønders yngre Sønner og de af Arbejderstanden opadstræbende Kræfter selvstændige, om ikke paa anden Maade, saa ved Oprettelsen af nye Ejendomme.«

Medens Pastor Schmidt henstiller det som tvivlsomt, hvorvidt det vil være muligt og betimeligt at baandlægge de Ejendomme, til hvis Ejere der ydes Laan, nærer Vogelgesang ingen Betænkeligheder i saa Henseende. »En Selvfølge er endnu ikke nævnt«, skriver han. »Alle belaante Ejendomme bliver baandlagt. Dette lader sig let gøre, idet dansk Ret tillader Lysning af private Raadighedsindskrænkninger med tinglig Virkning.«

Hele den Kapital, der skal sættes ind i Jordkampen fra tysk Side, maa efter Vogelgesangs Mening komme sydfra. Offervilje hos Tyskerne i Nordslesvig kan der ikke regnes med. Det siger han med rene Ord: »Naar vi forespurgte hos vore Landsmænd, om de vilde tegne Pengebidrag til en saadan Hjælpekasse, svarede de alle prompte: »Nej«.«

Beretningerne fra de øvrige tre Amter frembyder ikke større Interesse. I en kortfattet Redegørelse for Forholdene i Aabenraa Amt finder Gaardejer J. J. Schmidt, Rise Hjarup, Lejlighed til at give Den internationale Kommission Skylden for det nordslesvigske Landbrugs daarlige Forfatning ved Genforeningen. Denne besynderlige Paastand er det ikke nødvendigt at gendrive, idet baade Vogelgesang

og Gaardejer Peter Lei, Ullerup, giver den rigtige Forklaring. Den sidstnævnte beretter om Tilstandene i Sønderborg Amt og anfører bl. a. to Eksempler paa tysksindede Gaardmænd, som er kommen i økonomiske Vanskeligheder. Men de talmæssige Oplysninger, han giver herom, er ikke helt korrekte. Dr. M. Rasch har skrevet mere udførligt om Tønder Amt. Men Hovedindholdet af denne Beretning er almindelige økonomiske og jordpolitiske Betragtninger, som bevæger sig i de samme Baner som Pastor Schmidts og Vogelgesangs Bemærkninger om disse Emner. Hvad Dr. Rasch skriver om Sønderjyllands Kreditforenings Laanepolitik, er misvisende. Rigtigheden af hans Oplysninger om Antallet af de indtil Januar 1926 oprettede Husmandsbrug i de enkelte Amter har vi ikke fundet det fornødent at efterprøve.

Alle tre Forfattere fremhæver Nødvendigheden af, at der stilles betydelige Kreditter til Raadighed for de tyske Landejendomsbesiddere i Nordslesvig.

Den 18. September 1926 oprettedes Kommanditaktieselskabet Kreditanstalt G. Vogelgesang i Haderslev med Landsretssagfører Vogelgesang som Komplementar og Direktør. Komplementaren indskød 5.000 Kr., og der tegnedes desuden Aktier til et Beløb af 45.000 Kr., hvoraf dog kun 15 pCt. skulde indbetales ved Selskabets Stiftelse.

Det var en meget beskeden Begyndelse. Men Aktiekapitalen udvidedes hurtigt til 500.000 Kr. Desuden stillede Millioner til Raadighed som Laan.

Hvor stor en Kapital har Vogelgesang haft at arbejde med?

Pastor Schmidt havde krævet en Kredit paa mindst 5-8 Mill. Mk. I September 1936 oplyste Dr. Lorenz Christensen i en Artikel i »Nordschleswigsche Zeitung«, at Kreditanstalt Vogelgesang i de første 10 Aar havde haft et Udlaan paa lige ved 9 Mill. Kr. Men et Aarstid senere udtalte Pastor Schmidt i Folketinget, at Udlaanet kun havde været 4-5 Mill. Kr., idet han gjorde opmærksom paa, »at de samme Penge kommer tilbage som Afdrag og Renter og udlaanes igen«.

Vogelgesangs Regnskaber er vanskelige at trænge tilbunds i, bl. a. fordi der er Tale ikke om et men to Selskaber. I 1929 oprettedes nemlig et »Höfeverwaltungsgesellschaft«, hvis Opgave det var at forvalte de af Vogelgesang overtagne og købte Ejendomme samt Brugelighedspanter. Og da dette Selskab ikke har samme Regnskabsaar som Kreditanstalten, har det været muligt at holde Poster udenfor Statusopgørelserne ved at overføre dem fra det ene Selskab til det

andet. Regnskaberne rummer desuden forskellige Gaader, som selv den mest indtrængende Analyse ikke har været istand til at tyde.

For at have fast Bund under Fødderne maa man gaa tilbage til Kreditanstaltens Regnskab for det sidste Aar før Höfverwaltungsgesellschafts Oprettelse. Status pr. 31. December 1928 udviser en indbetalt Aktiekapital paa 464.850 Kr. og Kreditter fra »Bankkonsortier« paa henvend 5,8 Mill. Kr., tilsammen ca. 6¹/₄ Mill. Kr. Siden da er der tilført Selskaberne en lille Million Kr. over Aktiekapitalen. Herefter skulde der være stillet mindst 7,2 Mill. Kr. til Vogelgesangs Raadighed. Dertil kommer endnu de Beløb af indgaaede Renter og Afdrag, som Vogelgesang har kunnet udlaane paany.

Som det fremgaar af Pastor Schmidts Betænkning af 8. Januar 1926, regnede han med, at det tyske Fremstød i Jordspørgsmaalet vilde blive »besvaret med en vidtgaaende Opsigelse af danske anden Hypoteker og en Spærring af Kreditter fra København«. Det skete ikke. De tysksindede Landbrugere i Sønderjylland har tværtimod faaet deres Part af de ved Statens Foranstaltning til Raadighed stillede Realkreditaan, Hypoteklaanefondsiaan, Laanekasselaan, Drifts-laaneforeningslaan, Akkordlaan og Saneringslaan, og derved har den tyske Kreditaktion faaet en Effektivitet, som Pastor Schmidt ikke havde drømt om, da han i 1926 arbejdede for Oprettelsen af et tysk Jordkampinstitut.

Hvorfra stammer saa Vogelgesangs Millioner?

Den 19. November 1937 henstillede Folketingsmand Christmas Møller under Finanslovdebatten til Pastor Schmidt ved Lejlighed at give Offentligheden i Danmark en Redegørelse for, hvorledes Kreditanstalten Vogelgesangs Midler tilvejebringes, og for sin egen Andel i dette Foretagende. Da Pastor Schmidt sad denne Henstilling overhørig, rykkede »Hejmdal« ham for et Svar.

»Svaret er meget simpelt«, skrev Pastoren i det tyske Blad. »Med Kreditanstalten Vogelgesang har jeg fra Begyndelsen af ikke nogen anden Forbindelse end enhver anden Tysker, kun at jeg ganske vist selv har fremmet og støttet Planen. . . Hvorfra Pengene kommer? Jeg kunde, fordi jeg ikke har nogen intimere Indsigt i Forvaltning og Forretningsledelse, simpelthen sige, at derom ved jeg intet. Men jeg vil give et meget klart og fuldtud tilfredsstillende Svar: Fra det tyske Folk.«

Svaret er typisk for Pastor Schmidt, men »meget klart og fuldtud tilfredsstillende« er det ikke.

I Februar 1936 forelagde Redaktør Poul Hansen fra »Berlingske

Tidende« Landsretssagfører Vogelgesang det samme Spørgsmaal, og han fik følgende Svar: »Vor Pengegiver et et Aktieselskab i Svejts, vore Aktionærer er for Størstedelen tyske Firmaer udenfor Europa.«

Det var en helt anden Snak. Naar man tillige erindrer, at Vogelgesangs Hovedkreditorer i Kreditanstaltens Status pr. 31. December 1928 er betegnet som »Bankkonsortier«, saa har vi fra kompetent Side ikke mindre end tre forskellige Forklaringer.

Paa Kreditanstaltens Generalforsamling i 1929 og 1932 var næsten hele Aktiekapitalen (467 henholdsvis 466 Aktier) repræsenteret. I 1929 figurerede tre tyske Banker, nemlig Westholsteinische Bank, Flensburg, Schleswig-holsteinische Landesbank, Kiel, og Bankhuset Ahlmann, Kiel, som Ejere af hver 150 Aktier. I 1932 var de to sidstnævnte Firmaers Aktieposter overgaaet til Höfeverwaltungsgesellschaft og Société anonyme de participations et de crédits continentaux i Zürich. Desuden var der mødt 16 nordslesvigske Aktionærer.

Det var altsaa dog lykkedes at rejse nogen Kapital i Nordslesvig til det tyske Jordkampinstitut! Vogelgesang havde undervurderet sine Landsmænds Offervilje. De første 45 Aktier à 1.000 Kr. var tegnet i Landsdelen, og dertil kom de 5.000 Kr., som Vogelgesang havde indskudt som Komplementar, d. v. s. som fuldt ansvarligt Medlem af Selskabet. Men der var Maade med Ansvarligheden, idet han fik den anonyme Pengegiver til at overtage den dermed forbundne økonomiske Risiko.

Af de 45 hjemlige Aktionærer havde 14 kun indbetalt 15 pCt., de øvrige 25 pCt. Det giver tilsammen 9.850 Kr. Knap 10.000 Kr., det var den nordslesvigske Tyskheds Indsats i den Jordkamp, som i 1926 paaførtes os ved Oprettelsen af Kreditanstalt Vogelgesang. Et højst beskedent Figenblad!

Den ikke indbetalte Del af den i Nordslesvig tegnede Aktiekapital, 35.150 Kr., blev i 1932 overtaget af Société anonyme de participations et de crédits continentaux i Zürich. Dette Selskab optraadte fra 1930 tillige som Kreditor for de Vogelgesangske Selskaber, og i en Aarrække nøjedes det med 2 pCt. Rente fra Kreditanstalt Vogelgesang og med endnu mindre fra Höfeverwaltungsgesellschaft. I 1935 eftergav det Kreditanstalten 62.000 Kr., svarende til, hvad den havde tabt i dette Aar paa Tvangsauktioner og Akkorder. Det er næsten mere, end man kan forlange af et internationalt Financieringsselskab i et fremmed Land.

I denne Forbindelse er det værd at lægge Mærke til, at Skibsreder

Jacob Jebsen, Aabenraa, som fra Starten havde været Medlem af Bestyrelserne for Kreditanstalt Vogelgesang og Höfeverwaltungsgesellschaft, tillige havde Sæde i det svejtsiske Selskabs Bestyrelse. Dette havde forøvrigt ogsaa et tysk Navn, »Aktiengesellschaft für kontinentale Beteiligungen und Kredite«. Men Vogelgesang foretrak — besynderligt nok — den franske Betegnelse. Endnu mere overraskende er det dog, at dette vidunderlige Selskab, som er indregistreret den 7. April 1930, skal have financieret den allerede i 1926, altsaa 4 Aar før, oprettede Kreditanstalt Vogelgesang.

Sagen er, at det hele var Blændværk. Selskabets Formaal er ifølge Vedtægterne Deltagelse i og Forvaltning af Deltagelse i agrariske og finansielle Foretagender. Men det virkelige Formaal med Selskabets Oprettelse var at vildlede Offentligheden i Danmark. Pengegiveren omgav sig med et dobbelt Lag af skiftende Camouflage. Société anonyme de participations et de crédits continentaux afløste et Konsortium, bestaaende af de tre tidligere nævnte tyske Banker, som Kreditor og delvis ogsaa som Aktionær. Men baade Bankkonsortiet og Financieringsselskabet var Straamænd for et tredje Selskab, kaldet »Ossa«, som senere tog Navneforandring til »Vereinigte Finanzkontore«. Men ogsaa det var et Skalkeskjul for den virkelige Pengegiver.

Under Landbrugskrisen led de Vogelgesangske Selskaber saa store Tab, at de for at undgaa Konkurs maatte skride til en Reorganisation af deres Kapitalforhold, tiltrods for at de fik eftergivet meget betydelige Beløb. Höfeverwaltungsgesellschaft havde oprindelig en Aktiekapital paa 100.000 Kr. I 1933 efterbetalte Aktionærerne 90 pCt. af Aktiernes Beløb, og der blev nytegnet 150.000 Kr. Kreditanstaltens Aktiekapital blev nedskaaret til 10 pCt., Vogelgesangs 5.000 Kr. forblev dog uberørt af Nedskæringen. Derefter tegnedes en ny Aktiekapital paa 445.500 Kr. — til Kurs 130! Hvad var det for Patrioter, der vilde give en Overkurs paa 30 pCt. for Aktier i et Selskab, der stod paa Fallitens Rand og hverken kunde betale Renter eller Udbytte? Det var Tyskere i Udlandet, for Størstedelen Redere i Østasien. Men Tegningen foregik paa den behagelige Maade, at de paagældende underskrev en dem forelagt Blanket uden at betale eller hæfte for en Øre. Ogsaa de var Straamænd for den egentlige Pengegiver.

Men hvor kom Pengene da fra?

Af Gaardejer Peter Leis Indberetning fra Sønderborg Amt fremgaar det, at den skulde sendes til Berlin. Her havde ogsaa »Ossa«

og »Vereinigte Finanzkontore« deres Sæde, og her sad den virkelige Financier.

De Betænkninger og Beretninger, som vi bringer i Original og Oversættelse, har Pastor Schmidt i 1926 forelagt for den tyske Regering. Det var tyske Statsmidler, der blev stillet til Raadighed for de Vogelgesangske Selskaber, Kreditter saavel som Aktiekapital — paa nær de faa Tusind Kroner, der indbetaltes af Tyskere i Nord-slesvig. Og det var »Ossa«, der for Statskassens Regning forpligtede sig til at holde Vogelgesang skadesløs for de Tab, han maatte lide som fuldt ansvarligt Medlem af det Kommanditaktieselskab, der bærer hans Navn. »Ossa« havde tillige Afgørelsen med Hensyn til Bestyrelsens Sammensætning.

Det er ejendommeligt at se, hvorledes Historien gentager sig. Jordkampen i Sønderjylland er fra tysk Side bleven ført med de samme Midler efter Genforeningen som før 1914, nemlig med en Storindsats af tyske Statsmidler og med Baandlægning af Jorden for at hindre dens Overgang paa danske Hænder. Vogelgesang kunde ikke oprette tyske Domæner, men han søgte at opnaa det samme ved at opmagasinere Jorden i Höfeverwaltungsgesellschaft for at forbeholde Tyskerne den »Raum«, som de i Øjeblikket ikke havde Brug for.

Nu synger de Vogelgesangske Selskaber paa det sidste Vers. De vil blive likvideret og deres Formue konfiskeret af den danske Stat. Efter de autentiske Oplysninger om de tyske Jordkampinstituters Financiering, som er fremlagt i dette Skrift, vil der paa dansk Side være Tilfredshed med denne Udgang af det med store tyske Statsmidler fremførte Angreb paa den danske Jord i Sønderjylland.

P. A. Callø.

AKTSTYKKER

Tondern, den 8. Januar 1926.

Denkschreiben über den Kampf um den Boden in Nordschleswig.

Der Kampf um den Boden nimmt für uns Deutsche in Nordschleswig immer bedrohlichere Formen an. Die Etappen, in denen sich dieser Kampf bisher vollzogen hat und, soweit er sich fürs nächste Jahrzehnt einigermaßen übersehen lässt, vollziehen wird, sind etwa folgende:

- I. Als die Staatshoheit von Deutschland auf Dänemark überging, fiel der gesamte Staatsbesitz an Domänen und Forsten, Rentengütern etc. an die Dänen, die sofort mit planmässiger Parzellierung dieser Ländereien einsetzten, um soviel dänische Menschen wie möglich in die neuerworbenen Gebiete hineinzuschieben.
- II. Unmittelbar darauf verlegten die dänischen Parzellierungsorgane ein gut Teil ihrer Tätigkeit nach Nordschleswig, kauften im freien Markt, was zu haben und für ihre Zwecke brauchbar war, wiederum um in ausgedehntem Masse zu parzellieren.
- III. Bald begann auch der Kampf um die Pastoratsländereien, der auch dieses Land für die Oeffentlichkeit beschlagnahmen und parzellieren wollte. Dagegen hat sich allerdings ein starker Widerstand erhoben, und der Kampf ist zunächst zum Stehen gekommen. Tatsächlich ist aber auch auf diesem Gebiete schon eine starke dänische Siedlungstätigkeit im Gange.

Bei I. handelt es sich um einen durch die Grenzverlegung unvermeidlichen deutschen Bodenverlust. Bei II. handelt es sich nur zum Teil um deutschen Bodenverlust, aber immer um eine Verschiebung des nationalen Volksbestandes zu unsern Ungunsten. Bei III. han-

Tønder, den 8. Januar 1926.

Betænkning over Jordkampen i Nordslesvig.

Kampen om Jorden antager for os Tyskere i Nordslesvig stadig mere faretruende Former. De Stadier, i hvilke denne Kamp indtil nu er forløbet og vil forløbe, saa vidt det i nogen Maade for det kommende Aarti lader sig overse, er omtrent følgende:

- I. Da Statshøjheden overgik fra Tyskland til Danmark, tilfaldt den samlede Statsejendom af Domæner og Skove, Rentegaarde o. s. v. Danskerne, som straks satte ind med planmæssig Udstykning af disse Arealer for at anbringe saa mange danske Menneker som muligt i de ny erhvervede Omraader.¹⁾
- II. Umiddelbart derpaa flyttede de danske Udstykningsforeninger en væsentlig Del af deres Virksomhed til Nordslesvig, købte i det frie Marked, hvad der kunde faas, og hvad der var anvendeligt til deres Formaal, ligeledes for i udstrakt Maalestok at udstykke.²⁾
- III. Snart begyndte ogsaa Kampen om Præstegaardsjorderne, idet man ogsaa vilde beslaglægge denne Jord til Fordel for det offentlige og udstykke den. Herimod har der ganske vist rejst sig stærk Modstand, og Kampen er foreløbig gaaet i Staa. Men faktisk er der ogsaa paa dette Omraade en stærk dansk Udstykningsvirksomhed i Gang.³⁾

Ved I drejer det sig om et som Følge af Grænseflytningen uundgaaeligt tysk Jordtab. Ved II drejer det sig kun til Dels om tysk Jordtab, men alligevel om en Forskydning af de nationale Befolkningsforhold til vor Ugunst. Ved III drejer det sig om Sognejord, hvis Udnyttelse saa godt som unddrages os Tyskere.

delt es sich um Gemeindebesitz, dessen Nutzung uns Deutschen so gut wie entzogen wird.

IV. Nun ist aber in letzter Zeit ein ganz unerwarteter Einbruch in unsern deutschen Bodenbestand in ganz bedenklichem Masse erfolgt. Ich denke dabei an die Güter Werthemine, Rumohrshof und Gammelgaard auf Alsen, rund 1050 ha, die vom dänischen Staat für rund 1900.000 Kronen erworben sind. Dieser Verlust ist besonders schwer, weil er ein deutsches Verschulden bedeutet, das hätte vermieden werden müssen. Es ist aber kein Verschulden deutscher Menschen im abgetretenen Gebiet, bis vielleicht auf das Verhalten des deutschen Rechtsanwalts, der seine Hand dazu bot. — Es scheint fraglich, ob beim Rechtsanwalt von einem Verschulden die Rede sein kann. — Die Schuld liegt bei den im Reich beheimateten Besitzern dieses ansehnlichen Grundbesitzes. Dieses üble Beispiel deutscher Verantwortungslosigkeit verstärkt aber gleichzeitig den Wunsch einer Reihe von grösseren deutschen Besitzern in Nordschleswig, die schon lange nicht mehr recht fest im Sattel sassen, aus ihrer Bedrängnis herauszukommen, indem sie auch an den dänischen Staat verkaufen. Es ist mir bekannt, dass mindestens 2 Höfe von zusammen 470 ha bereits Verhandlungen angeknüpft haben, und ein dritter grösserer Hof in deutschem Besitz von 100 ha steht so wackelig, dass man ähnliches jederzeit erwarten kann.

Das ist das erschreckende Trümmerfeld, das geschaffen ist, nachdem Deutschland nicht nur seine Staatshoheit, sondern auch seine Wirtschaftskraft von uns zurückgezogen hat, denn alle unsere Bemühungen um deutsche Kredite waren bisher völlig negativ.

So katastrophal aber der bisherige Verlust ist, die schwerste Katastrophe steht uns erst bevor.

Als V. Etappe steht uns nämlich bevor, dass wahrscheinlich schon innerhalb Jahresfrist ein ganz Teil des nordschleswigschen Bauernbesitzes auf den Markt kommt und zwar dänischer und deutscher. Nordschleswig ist kapitalarm, und als Käufer ist wiederum der kapitalstärkere Reichsdäne zu erwarten. Wenn die Not also auch allgemein Dänen und Deutsche treffen wird und sogar im allgemeinen erwartet werden darf, dass die deutschen Besitze sich im ganzen noch besser halten werden als die dänischen, so wird doch der nationale Verlust, beides an Menschen und Boden, ganz auf deutscher Seite

IV. Nu har imidlertid i den sidste Tid et helt uventet Indbrud i vor tyske Jordbesiddelse fundet Sted i ganske betænkelig Grad. Jeg tænker herved paa Godserne Vertemine, Rumohrsgaard og Gammelgaard paa Als, med et rundt Tal ca. 1050 ha, som er erhvervet af den danske Stat for rundt regnet 1 900 000 Kr.⁴⁾ Dette Tab er særlig tungt, fordi det er ensbetydende med en tysk Forseelse, som burde være undgaaet. Men det er ingen Forseelse begaaet af tyske Mennesker i det afstaaede Omraade, naar maaske bortses fra den tyske Sagfører, der var medvirkende herved. — Det synes tvivlsomt, om der fra Sagførerens Side kan siges at foreligge en Forseelse. — Skylden ligger hos de i Riget hjemmehørende Ejere af denne anselige Grundejendom. Dette slette Eksempel paa tysk Ansvarsløshed styrker imidlertid samtidig Ønsket hos en Række større tyske Grundejere, som allerede i lang Tid ikke har siddet rigtig fast i Sadelen, om at komme ud af deres Nød ved ogsaa at sælge til den danske Stat.⁵⁾ Det er mig bekendt, at mindst to Gaarde paa tilsammen 470 ha allerede har optaget Forhandlinger, og en tredie større Gaard i tysk Eje paa 100 ha staar paa saa svage Fødder, at man der til enhver Tid kan vente noget lignende.

Denne forfærdende Ruinmark er en Følge af, at Tyskland ikke blot har trukket sin Statshøjhed, men ogsaa sin økonomiske Kraft tilbage fra os, thi alle vore Anstrengelser for at opnaa tyske Kreditter har hidtil været fuldstændig negative.

Men hvor katastrofalt det hidtidige Tab end er, saa staar vi dog først nu overfor den sværeste Katastrofe.

Som V. Stadium staar vi nemlig overfor, at en stor Del af den nordslesvigske Bondejord, sandsynligvis allerede i Løbet af et Aars Tid, kommer paa Markedet og det saavel dansk som tysk.⁶⁾ Nordslesvig er kapitalfattig, og som Køber kan atter ventes den mere kapitalstærke Rigsdanser. Selv om Nøden altsaa vil ramme saavel danske som tyske, og det endog normalt kan forventes, at de tyske Ejendomme i det store og hele vil klare sig bedre end de danske, saa vil dog det nationale Tab baade med Hensyn til Mennesker og Jord

liegen, *wenn nicht die Deutschen dann in letzter Stunde durch Gewährung deutscher Kredite ihren eigenen Boden halten und zum Gegenstosse vorgehen. Diese Möglichkeit liegt meines Erachtens durchaus vor, aber ist ganz und gar gebunden an die Möglichkeit, Kredite zu bekommen.*

Ehe ich näher darauf eingehe, warum diese letzte Stunde bei der nötigen Bereitschaft zugleich unsere günstigste Stunde und die Wende zum Angriff sein kann, möchte ich noch erwähnen, dass:

VI. die grosse Entwässerung der Tonderner Niederung, eines Gebietes von nicht weniger als 9000 ha, das wohl zum grössten Teil in deutschem Besitz ist, einen neuen Angriff dänischer Bodenpolitik zur Folge haben wird, der voraussichtlich schon während der 4—5 Jahre, die für die Durchführung des Projektes in Aussicht genommen sind, einsetzen wird. Der Staat steuert $\frac{2}{3}$ zu den Kosten bei, aber $\frac{1}{3}$ müssen die beteiligten Besitzer selbst aufbringen, und diese Belastung bei einem an und für sich rentablen Gesamtunternehmen wird dazu führen, dass manche Besitzer durch Abstossung von Landgebiet sich gesund zu machen suchen, zumal die landwirtschaftliche Krise nirgends stärker in Erscheinung tritt als hier im Gräunungsgebiet. Abnehmer des voraussichtlich freiwerdenden Bodens wird wiederum der dänische Staat sein, *wenn nicht rechtzeitig Hilfe von deutschen Krediten kommt.*

Kommt diese Hilfe nicht, wird die deutsche Front in Nordschleswig fast mit Notwendigkeit stark nach Süden abgedrängt, und selbst die deutscheste Ecke um Tondern herum kann dann sehr bald ein überwiegend dänisches Gepräge bekommen. Selbst wenn die deutschen Bauern alle ihre Pflicht tun und niemand weicht, ohne den Versuch zu machen, mit dem beim Verkauf etwa gewonnenen Erlös irgendwo ein kleineres Gewese zu kaufen, wird die deutsche Wirtschaftskraft sich voraussichtlich erst dann erholt haben und die Front erst dann zum Stehen kommen, wenn der dänische Vorstoss schon eine Lage geschaffen hat, *dass jedenfalls auf Grund des Bevölkerungsstandes in Nordschleswig ein deutscher Anspruch auf dieses abgetretene Land kaum mehr wird erhoben werden können.*

Wer vielleicht glaubt, dass diese Einbusse erträglich, weil voraussichtlich auf diese Weise am schnellsten ein gutes aussenpolitisches Verhältnis zu Dänemark und Skandinavien herzustellen sei, der irrt sich gewaltig!

1. wird jeder dänische Erfolg in Nordschleswig den Drang nach

ganske ligge paa tysk Side, *hvis da ikke Tyskerne i sidste Øjeblik ved Indrømmelse af tyske Kreditter kan holde deres egen Jord og gaa over til Modangreb. Denne Mulighed foreligger efter min Formening absolut, men er helt og holdent bundet til Muligheden af at opnaa tyske Kreditter.*

Før jeg gaar nærmere ind paa, hvorfor denne sidste Time under Forudsætning af det fornødne Beredskab tillige kan blive vor gunstigste Time og Vendepunktet til Angreb, vil jeg endnu gerne anføre, at VI. den store Afvanding af Tønderlavningen, et Omraade paa ikke mindre end 9000 ha, der vel for største Delen er i tysk Besiddelse, vil have et nyt Angreb af dansk Jordpolitik til Følge, som sandsynligvis allerede vil sætte ind i Løbet af de 4—5 Aar, der er beregnet til Gennemførelsen af Projektet.⁷⁾ Staten tilskyder $\frac{2}{3}$ af Omkostningerne, men $\frac{1}{3}$ maa Lodsejerne selv skaffe til Veje, og denne Byrde ved et i og for sig rentabelt Fællesforetagende vil medføre, at mangen en Ejer ved Frasalg af Jord vil søge at konsolidere sig, navnlig da Landbrugskrisen intetsteds træder stærkere frem end her i Græsningsomraadet. Aftager af den Jord, som kan ventes at blive ledig, vil igen være den danske Stat, *naar der ikke rettidig kommer Hjælp i Form af tyske Kreditter.*

Kommer denne Hjælp ikke, vil den tyske Front i Nordslesvig næsten uundgaeligt blive trængt stærkt tilbage mod Syd, og selv det mest tyske Hjørne omkring Tønder kan da meget snart faa et overvejende dansk Præg. Selv om de tyske Bønder alle gør deres Pligt, og ingen viger uden at gøre Forsøg paa ved Hjælp af den ved Salget eventuelt opnaaede Kapital et eller andet Sted at købe en mindre Ejendom, saa vil den tyske økonomiske Kraft formentlig først da være genvundet og Fronten først da blive bragt til Stilstand, naar det danske Fremstød allerede har skabt en saadan Situation, *at et tysk Krav paa det afstaaede Land i hvert Fald paa Grundlag af Befolkningens nationale Stilling i Nordslesvig næppe mere vil kunne rejses.*

Hvem der maaske tror, at dette Tab var til at bære, fordi der paa denne Maade formentlig hurtigst vilde kunne oprettes et godt udenrigspolitisk Forhold til Danmark og Skandinavien, han tager alvorligt fejl!

1. Enhver dansk Fremgang i Nordslesvig vil styrke det danske Folks

der Eidergrenze im dänischen Volke stärken und durchaus keine Beruhigung erzielen.

2. Eine erfolgreiche Danisierung Nordschleswigs würde für Skandinavien den Beweis bedeuten, dass Dänemark im Ganzen Recht hatte mit der von ihm betriebenen Grenzziehung, und das würde Skandinavien dauernd in seinem Urteil über das deutsche Volk und deutsche Politik von Dänemark abhängig machen.
3. Der dänische Entente-Kurs würde gestärkt.

Für wen das alles noch nicht überzeugend sein sollte, der darf mit Sicherheit damit rechnen, dass Schleswig-Holstein sich über ein derartiges Vordringen des Dänentums nicht beruhigen würde. Es gibt nur eine deutsche Grenzpolitik, die sich rechtfertigen lässt, durch Behauptung und Erweiterung des deutschen Besitzstandes und durch kräftige Geltendmachung deutschen Lebens der Welt zu zeigen, dass Dänemark sich am deutschen Leben vergriffen hat, und namentlich Skandinavien klar zu machen, dass es nicht gut tut, sich in seinem Verhältnis zu Deutschland von Dänemark bestimmen zu lassen.

Eine deutsche Aussenpolitik, die in der Vertretung nach Norden durch Entgegenkommen gegen Dänemark etwas erreichen will, rechnet falsch. Sie wird umgekehrt ihren Ehrgeiz daran s[e]tzen müssen, Dänemark ins Unrecht zu setzen und Skandinavien zu lösen von der dänischen Vormundschaft.

Deshalb ist es nicht zu rec[h]tfertigen, selbst bei eigener grosser Not, wenn man in Deutschland der dänischen Bodenpolitik mit verschränkten Armen zusieht, denn es handelt sich hier, nicht wie in Deutschland um soziale Verschiebungen innerhalb des deutschen Volkes und allgemeine Verarmungserscheinungen, sondern es handelt sich um Verlust deutschen Besitzstandes überhaupt und gleichzeitig um ein Zurückweichen deutscher Geltung und deutscher Politik an einem Punkte, wo in jeder Weise eine Erweiterung des deutschen Einflusses angestrebt werden müsste.

Wenn ich aber meinte, dass die letzte Stunde zum Angriff bald gekommen sei, diese aber zugleich eine günstige Stunde werden kann, dann dachte ich besonders so, dass dann jedenfalls Klarheit darüber geschaffen wäre, dass nun nur ein Weg übrig bleibt, und dass der mit aller Entschiedenheit gegangen werden muss, nämlich den verlorenen deutschen Grossgrundbesitz durch neugewonnenen deutschen Bauernbesitz zu ersetzen. Der Verlust deutschen Grossgrundbesitzes ist schmerzlich genug. Umso schmerzlicher, weil es sich vielfach um

Stræben mod Ejdergrænsen uden paa nogen Maade at tilvejebringe en Beroligelse.

2. En heldig Danisering af Nordslesvig vilde for Skandinavien levere Beviset for, at Danmark i det store og hele havde Ret med Hensyn til den Grænsedragning, det havde virket for, og det vilde for stedse gøre Skandinavien afhængig af Danmark i dets Dom over det tyske Folk og tysk Politik.
3. Den danske Ententekurs vilde blive styrket.

Den, for hvem alt dette endnu ikke skulde være overbevisende, tør med Sikkerhed regne med, at Slesvig-Holsten ikke roligt vilde se paa en slig Fremtrængen af Danskheden. Der gives kun én tysk Grænsepolitik, der lader sig retfærdiggøre, nemlig gennem Hævdelse og Udvidelse af den tyske Besiddelse og ved kraftig Indsats af tysk Liv at vise Verden, at Danmark har forgrebet sig paa tysk Liv, og navnlig at gøre det klart for Skandinavien, at det i Forholdet til Tyskland ikke kan være tjent med at lade sig bestemme af Danmark.

En tysk Udenrigspolitik, som overfor Norden venter at opnaa noget ved Imødekommenhed mod Danmark, regner galt. Den maa omvendt rette sin Ærgerrighed imod at sætte Danmark paa Uretens Plads og at løse Skandinavien fra det danske Formynderskab.

Derfor kan det ikke forsvares, selv i egen stor Nød, naar man i Tyskland ser paa den danske Jordpolitik med korslagte Arme, thi det drejer sig her ikke som i Tyskland om sociale Forskydninger inden for det tyske Folk og om almindelige Forarmelsesforeteelser, men det drejer sig om Tab af tysk Besiddelse i det hele taget og samtidig om Tilbagevigen af tysk Anseelse og tysk Politik paa et Punkt, hvor en Udvidelse af tysk Indflydelse paa enhver Maade burde tilstræbes.

Naar jeg imidlertid mente, at den sidste Time til Angreb snart er kommet, men at denne tillige kunde blive en gunstig Time, saa tænkte jeg især paa, at der da i hvert Fald var skaffet Klarhed over, at nu er der kun én Vej tilbage, og at denne maa gaas med al Beslutsomhed, nemlig at erstatte de tabte tyske Storgaarde med nyvundne tyske Bondebrug. Tabet af store tyske Ejendomme er smerteligt nok. Desto smerteligere, fordi det ofte drejer sig om fra

alteingesessene deutsche Familien handelt, nicht nur um Besitze, die durch preussische Politik vor dem Weltkriege erworben wurden. Diese preussische Politik ist nicht klug gewesen. Die dänische Bodenpolitik ist nationalpolitisch viel zielbewusster und richtiger eingestellt, indem sie den Klein- und Bauernbesitz fördert. Erst die Not scheint uns zu lehren, dass wir mit unserer deutschen Bodenpolitik von der dänischen zu lernen haben.

Wenn nur die Entschlossenheit da wäre, die 2 Millionen Mark, mit denen man Werthemine, Rumohrshof und Gammelgaard, also 1000 ha deutschen Bodens gut hätte retten können, innerhalb kürzester Frist zur Verfügung zu stellen, um weiterem Verlust deutschen Bodens zu wehren, so darf man hoffen, dass mit dieser Summe noch mehr zu erreichen ist, als augenblicklich hätte erreicht werden können, denn bei den früheren Rombergschen Gütern musste der ganze Wert ausgezahlt werden, und damit hätten gerettet werden können drei deutsche Besitzerfamilien mit etwa 14 Tagelöhner- und 6 Handwerkerfamilien, die aber keineswegs alle Deutsche waren, und ein Bestand an Knechten und Mägden von zusammen 30—40. Rechnen wir dieselbe Summe von 2 Millionen angewandt zur Stützung deutscher Besitze und Gewinnung dänischer Besitze in der Zeit der heraufziehenden wirtschaftlichen Krise und rechnen wir, dass dies Bestreben sich hauptsächlich auf Besitze richtet von 10—50 ha, so würde man mit demselben Gelde leicht 50 deutsche Eigenbesitze sichern, bzw. gewinnen können mit entsprechendem Bestand von Knechten und Mägden auf gleicher Bodenfläche von etwa 1000 ha. Man wird ja damit rechnen dürfen, dass in der Wirtschaftskrise die Bodenpreise sehr sinken und mindestens die erste Hälfte des Wertes durch öffentliche dänische Gelder beliehen bleiben kann.

Bei jedem Kampf kann das Aufgeben einiger Vorposten verschmerzt werden, wenn die zusammengedrückten Kräfte sich zu einem Gegenstoss verdichten. Dieser Gegenstoss muss bald einsetzen, sonst wären die ersten bedenklichen Verluste das Zeichen eines dauernden Rückgangs.

Wenn man keine Flickarbeit leisten will, sondern weiss, worum es geht, dann wird man grössere Kredite als 2 Millionen bereitstellen müssen, denn es handelt sich nicht um einen Kampf, der um 1000 ha geführt wird, sondern um den deutschen Boden in Nordschleswig überhaupt. Wir sind uns in wiederholten Beratungen mit führenden Landleuten darüber klar geworden, dass wir ein Institut zur Vermittlung von Bodenkrediten an Deutsche nicht gründen können,

gammel Tid bosatte tyske Familier, ikke kun om Ejendomme, der er erhvervet ved preussisk Politik før Verdenskrigen. Denne preussiske Politik har ikke været klog. Den danske Jordpolitik er nationalpolitisk meget mere maaltbevidst og rigtigere indstillet, idet den fremmer Smaa- og Bondebrugene. Først Nøden synes at lære os, at vi i vor tyske Jordpolitik maa lære af den danske.

Hvis blot Viljen var tilstede til inden for den kortest mulige Frist at stille de 2 Millioner til Raadighed, med hvilke man let kunde have reddet Vertemine, Rumohrsgaard og Gammelgaard, altsaa 1000 ha tysk Jord, for at undgaa yderligere tysk Jordtab, saa turde man haabe, at der med denne Sum vilde kunne opnaas endnu mere, end der i Øjeblikket havde kunnet opnaas; thi ved de tidligere rombergske Godser maatte hele Værdien udbetales, og dermed havde der kunnet reddes 3 tyske Grundejerfamilier med saadan noget som 14 Daglejer- og 6 Haandværkerfamilier, som imidlertid ingenlunde alle var tyske, og et Karle- og Pigehold paa ialt 30—40. Forestiller vi os denne samme Sum paa 2 Millioner anvendt til Støtte af tyske Ejendomme og Erhvervelse af danske Ejendomme under den optrækkende økonomiske Krise, og regner vi med, at denne Bestræbelse hovedsagelig retter sig mod Ejendomme paa 10—50 ha, saa vilde man med de samme Penge let kunne sikre, henholdsvis erhverve, 50 tyske selvstændige Ejendomme med et tilsvarende Karle- og Pigehold paa samme Grundareal af ca. 1000 ha. Man maa jo regne med, at Jordpriserne under den økonomiske Krise vil synke meget, og at i det mindste den første Halvdel af Værdien kan forblive belaaet med offentlige danske Penge.

Under enhver Kamp kan Opgivelsen af nogle Forposter forvindes, naar de sammentrængte Kræfter fortætter sig til et Modangreb. Dette Modstød maa snart sætte ind, ellers vilde de første betænkelige Tab være Tegnet paa en varig Tilbagegang.

Naar man ikke vil præstere halvgjort Arbejde, men ved, hvad der staar paa Spil, maa man stille større Kreditter til Raadighed end 2 Millioner, thi det drejer sig ikke om en Kamp, der føres om 1000 ha, men om den tyske Jord i Nordslesvig i det hele taget. Vi er ved gentagne Raadslagninger med ledende Landmænd blevet klar over, at vi ikke kan oprette et Institut til Formidling af Grundkreditter til Tyskere uden at vide, at man er rede til fra Tyskland

ohne zu wissen, dass man bereit ist, von Deutschland aus uns mit einem Kredit von mindestens 5—8 Millionen Mark zu erträglichem Zinsfuss beizuspringen, denn wir müssen damit rechnen, dass ein solcher Schritt der dänischen Oeffentlichkeit nicht unbekannt bleiben kann, und dass er beantwortet wird mit einer weitgehenden Kündigung dänischer zweiter Hypotheken und einer Sperrung von Kopenhagener Krediten. Nur die ersten Pfandbriefhypotheken wird man uns nicht gut kündigen können.

Die deutschen Landwirte sind bereit zur Sicherung deutscher Kredite sich örtlich zu Spar- und Darlehnskassen m. u. H. zusammenzuschliessen und evtl. ein Zentralinstitut zu schaffen, dessen Sitz vielleicht jenseits der Grenze liegen kann.

Es muss ein Weg gefunden werden, um der bisherigen verhängnisvollen Entwicklung einen Riegel vorzuschieben und eine Wende herbeizuführen.

gez. I. Schmidt.

Tondern, den 22. Februar 1926.

Zum Kampf um den deutschen Boden in Nordschleswig II.

Wenn ich meiner Denkschrift über den Kampf um den deutschen Boden in Nordschleswig vom 8 Januar 1926 heute eine zweite folgen lasse, so geschieht es einerseits, um noch weitere Zeugnisse unserer Bedrängnis zu übermitteln, vor allem aber um die Notwendigkeit einer Hilfe noch bestimmter zu begründen und für die Art, in der geholfen werden muss, einige Vorschläge zu machen.

Ich unterstütze die Denkschrift durch eine Reihe von Begleitschreiben, die vor allem die Notlage schildern und begründen — eines aus jedem Kreis, — von denen die Berichte Vogelgesang aber noch besonders die Frage behandeln, wie zu helfen ist. Mit Herrn Rechtsanwalt Vogelgesang, der ja in erster Linie diese Dinge bearbeitet und berufen ist, sie weiterzuführen, habe ich mich in persönlicher und schriftlicher Verbindung gehalten, und wo ich seine Urteile etwas modifiziere, handelt es sich um praktische Einzelfragen, über die naturgemäss verschieden geurteilt werden kann. Ich betrachte es vor allem als meine Aufgabe, die politische Notwendigkeit stark zu unterstreichen und dafür zu sorgen, dass die erhoffte Hilfe auch politisch wirksam durchgeführt wird. Natürlich ist in einer solchen Frage das politische Moment nicht von dem wirtschaftlichen zu

at træde til med en Kredit paa mindst 5—8 Millioner Mark til en taalelig Rentefod, thi vi maa regne med, at et saadant Skridt ikke kan forblive den danske Offentlighed ubekendt, og at det vil blive besvaret med en vidtgaaende Opsigelse af danske anden Hypoteker og en Spærring af Kreditter fra København. Kun vore første Kreditforeningshypoteker vil man ikke godt kunne opsigte.

De tyske Landmænd er villige til til Sikring af tyske Kreditter lokalt at slutte sig sammen i Spare- og Laanekasser m. u. H. og eventuelt at skabe et Centralinstitut, som maaske kan have sit Sæde hinsides Grænsen.

Der maa findes en Vej for at gøre Ende paa den hidtidige faretruende Udvikling og hidføre en Vending.

sign. *J. Schmidt.*

Tønder, den 22. Februar 1926.

Til Kampen om den tyske Jord i Nordslesvig II.

Naar jeg i Dag lader min Betænkning over Kampen om den tyske Jord i Nordslesvig af 8. Januar 1926 følge af en anden, sker det paa den ene Side for at meddele yderligere Vidnesbyrd om vore Trængsler, men frem for alt for endnu mere bestemt at begrunde Nødvendigheden af en Hjælpeaktion og for at fremsætte nogle Forslag med Hensyn til Maaden, hvorpaa der maa hjælpes.

Til Støtte for Betænkningen vedlægger jeg en Række Skrivelser, der fremfor alt skildrer og begrundet Nødstilstanden — en fra hvert Amt —, og af disse Beretninger behandler Vogelgesangs i Særdeleshed Spørgsmaalet om, hvorledes der kan hjælpes. Med Hr. Sagfører Vogelgesang, som jo i første Linie arbejder med disse Sager og er kaldet til at føre dem videre, har jeg holdt mig i personlig og skriftlig Forbindelse, og hvor jeg modificerer hans Domme noget, drejer det sig om praktiske Enkeltspørgsmaal, om hvilke der naturligvis kan være forskellige Meninger. Jeg betragter det derfor som min Op-gave stærkt at understrege den politiske Nødvendighed og at sørge for, at den forventede Hjælp ogsaa i politisk Henseende gennemføres effektivt. Selvfølgelig kan i et saadant Spørgsmaal det politiske Moment ikke skilles fra det økonomiske, og derfor vil jeg forsøge

trennen, und so werde ich versuchen, auch das darzustellen, wie politisches und wirtschaftliches hier miteinander verwoben ist.

Unsere politische Forderung auf eine Revision der Grenzziehung gegen Dänemark stützt sich vor allem auf zwei Momente. Einmal, dass Deutschland bei seiner Entscheidung überhaupt nicht beteiligt gewesen ist oder hinzugezogen wurde und dann, weil die getroffene Entscheidung zweifellos unberechtigt in den deutschen Volkskörper hineingegriffen hat. Mag man auch einen Schiedsvertrag mit Dänemark schliessen, keine deutsche Regierung wird den Anspruch aufgeben wollen, dass hier eine Revision erforderlich ist. Wann die Revision zu erfolgen hat, das ist eine Frage für sich. Dass sie aber kommen muss, daran muss unerschütterlich festgehalten werden. Will man das aber, dann darf man der Gefahr gegenüber nicht untätig bleiben, dass der deutsche Volksbestand, bezw. der deutsche Boden im Norden erhebliche Verluste erleidet.

Die Gefahr liegt aber vor, nicht weil das deutsche Volkselement innerlich zu wenig Widerstandskraft zeigt, — die hat sich seit dem Friedensschluss erheblich gehoben —, auch nicht weil die deutsche Bevölkerung geringere Tüchtigkeit zeigt, — wir haben es hier mit kernigem Bauerntum und tüchtiger bürgerlicher Bevölkerung zu tun — sondern, weil die Bevölkerung durch die mit der Uebertragung der Staatshoheit an Dänemark eintretenden wirtschaftlichen Uebergangerscheinungen verarmt ist gegenüber der reichsdänischen Bevölkerung, die jetzt eingetretene allgemeine wirtschaftliche Krise uns besonders trifft, und wir naturgemäss nicht dieselbe Rückendeckung am dänischen Staat und dänischer Wirtschaftshilfe haben, wie etwa die dänische Bevölkerung Nordschleswigs.

Wir trauen uns zu, einen Teil dieser ungünstigen Umstände durch umso festeren Zusammenschluss, durch tüchtige Wirtschaftsführung und durch einfache Lebensführung wettzumachen. Wir werden das müssen. Wir werden aber einen wirtschaftlichen Rückhalt an Deutschland nicht ganz entbehren können, ohne empfindliche Verluste zu erleiden.

Es wird kaum vermieden werden können, dass zunächst ein Teil Verluste an deutschem Boden, namentlich an deutschem grösserem Besitz, entstehen. Sie sind schon in erheblichem Masse entstanden, wie mein früherer Bericht und die beigelegten zeigen, und weitere Verluste sind vielleicht unvermeidlich, wo die wirtschaftlichen Grundlagen zu ungünstig sind. Aber wenn das Allzuschwache gefallen ist, muss das noch gesunde, das vor allem im Bauerntum und in den

ogsaa at fremstille, hvorledes det politiske og det økonomiske her er sammenvævet.

Vor politiske Fordring paa en Revision af Grænsedragningen mod Danmark støtter sig frem for alt paa to Momenter. For det første, at Tyskland overhovedet ikke har deltaget i eller er blevet tilkaldt ved Afgørelsen, og for det andet, fordi den trufne Afgørelse utvivlsomt uberettiget har grebet ind i det tyske Folkelegeme. Selv om man ogsaa slutter en Voldgiftstraktat med Danmark, saa vil ingen tysk Regering dog opgive Kravet om, at en Revision her er nødvendig. Naar Revisionen skal finde Sted, er et Spørgsmaal for sig. At den imidlertid maa komme, det maa der urokkeligt holdes fast ved. Men vil man det, saa maa man ikke forblive uvirksom overfor den Fare, at den tyske Befolkning, henholdsvis den tyske Jord i Norden lider betydelige Tab.

Faren er imidlertid tilstede, ikke fordi det tyske Folkeelement i sig selv viser for lidt Modstandskraft, — denne er siden Fredsslutningen vokset betydeligt —, heller ikke fordi den tyske Befolkning udviser mindre Dygtighed, — vi har her at gøre med en kraftig Bondebefolkning og et dygtigt Borgerskab —, men fordi Befolkningen som Følge af de ved Overdragelsen af Statshøjheden til Danmark indtrædende økonomiske Overgangsforeteelser er blevet forarmet i Sammenligning med den rigsdanske Befolkning, fordi den nu indtraadte almindelige økonomiske Krise rammer os særlig haardt, og fordi vi selvfølgelig ikke har det samme Rygstød i den danske Stat og danske økonomiske Hjælpekilder som Nordslesvigs danske Befolkning.

Vi sætter vor Lid til, at vi kan bøde paa en Del af disse ugunstige Omstændigheder ved endnu fastere Sammenhold, ved dygtig Økonomi og ved tarvelig Livsførelse. Vi vil være nødt til at gøre dette. Men vi vil ikke helt kunne undvære et økonomisk Rygstød fra Tyskland uden at lide følelige Tab.

Det vil næppe kunne undgaas, at der til at begynde med vil opstaa en Del Tab af tysk Jord, navnlig af større tyske Ejendomme. Saadanne Tab er allerede lidt i betydelig Grad, saaledes som min tidligere Betænkning og de hoslagte [Beretninger] udviser, og yderligere Tab er maaske uundgaelige, hvor det økonomiske Grundlag er for ugunstigt. Men naar det alt for svage er faldet, maa det endnu sunde, som frem for alt ligger i Bondestanden og i de smaa Ejen-

kleinen Besitzen liegt, unbedingt gehalten werden, dass von da aus der deutsche Boden auch wieder vermehrt werden kann, denn an jungem Nachwuchs fehlt es nicht, der sehlich nach einer Aussicht späht, auf eigenem Grund und Boden sich selbständig machen zu können. Wenn es also zunächst gilt zu konservieren, so darf darüber doch nicht vergessen werden, dass damit neues Wachsen und Vorwärtsdrängen vorbereitet werden soll.

Man hat von dänischer Seite ausgerechnet, dass in Nordschleswig, wenn es ebenso dicht bevölkert werden sollte, wie Altdänemark es durchschnittlich ist, noch 10 000 neue Landstellen gegründet werden müssten, und macht sich die Erreichung dieses Zustandes zum Ziel. Das muss für uns der grösste Ansporn sein, uns einen möglichst grossen Anteil an dieser Zukunft zu sichern. Wir werden nicht erwarten dürfen, das deutsche Volkselement in Nordschleswig so stark machen zu können, dass es an Zahl überwiegt. Aber stark müssen wir uns erhalten, und es ist nicht ausgeschlossen, dass, was wir an Zahl nicht erreichen werden, wir doch einmal an Anziehungskraft erreichen könnten.

Dafür kommen zwei Momente in Betracht. Ein dänischer nordschleswigscher Politiker Anders Lebeck schätzte neulich den Teil der nordschleswigschen Bevölkerung, der national schwankend sei und je nach der kulturellen oder politischen Konjunktur näher an die dänische oder deutsche Seite heranrücke, auf etwa 20 % der Bevölkerung. Ich bin nun zu tief davon überzeugt, dass sich die deutsche Kultur in einem Prozess des Aufstiegs befindet, während in Dänemark das Leben viele Zeichen der Stagnation aufzeigt. Warum sollten also diese 20 % eines Tages, wo auch die politische Konjunktur für uns günstiger ist, nicht uns zufallen?

Dann aber ist eine andere Erscheinung in Nordschleswig bemerkenswert, die Unzufriedenheit der gesamten, auch der dänischen Bevölkerung mit dänischer Verwaltung, dänischem Rechtswesen, dänischer Geschäftspraxis usw., die sich oft in starkem Unmut Luft macht, gelegentlich sogar in der Drohung, dass man lieber zu Deutschland zurückkehren möchte. Man soll das nicht überschätzen und nicht glauben, dass diesem Unmut soleicht eine Entscheidung zu Deutschlands Gunsten erfolgen würde. Aber wenn die Verhältnisse in Deutschland weiter gesunden, dann wird dies Moment bei einer neuen Entscheidung doch in die Wagschale fallen.

Wir haben also keinen Grund politisch resigniert zu sein, wenn wir nur weitsichtig genug sind und Geduld haben.

domme, ubetinget holdes, saa at den tyske Jord derudfra igen kan øges, thi paa Ungdom, som længselsfuldt spejder efter Udsigten til at kunne gøre sig selvstændig paa egen Grund og Jord, er der ingen Mangel. Naar det altsaa først og fremmest gælder om at konservere, saa bør man derover dog ikke glemme, at der dermed skal forberedes ny Vækst og Fremtrængen.

Man har fra dansk Side udregnet, at der i Nordslesvig, hvis dette skulde befolkes lige saa tæt, som det gamle Danmark gennemsnitlig er det, maatte oprettes endnu 10 000 nye Brug, og man sætter sig Opnaaelsen af dette som Maal.⁸⁾ Det maa for os være den største Spore til at sikre os den størst mulige Andel i denne Fremtid. Vi vil ikke kunne forvente at gøre det tyske Folkeelement i Nordslesvig saa stærkt, at det talmæssigt bliver overlegent. Men stærke maa vi vedblive at være, og det er ikke udelukket, at hvad vi ikke vil kunne opnaa i talmæssig Henseende, vil vi alligevel engang kunne opnaa ved Tiltrækningskraft.

Derved kommer to Momenter i Betragtning. En dansk nordslesvigsk Politiker Anders Lebeck har nylig anslaaet den Del af den nordslesvigske Befolkning, som i national Henseende er usikker, og som alt efter de kulturelle og politiske Konjunkturer svinger til den danske eller den tyske Side, til omtrent 20 % af Befolkningen.⁹⁾ Jeg er nu alt for dybt overbevist om, at den tyske Kultur befinder sig i en Opstigningsproces, medens Livet i Danmark udviser mange Tegn paa Stagnation. Hvorfor skulde altsaa disse 20 % en Dag, hvor den politiske Konjunktur er gunstigere for os, ikke tilfalde os?

Men desuden er en anden Foreteelse i Nordslesvig bemærkelsesværdig, nemlig den samlede, ogsaa den danske, Befolknings Utilfredshed med dansk Forvaltning, dansk Retsvæsen, dansk Forretningspraksis o. s. v., der ofte giver sig Udtryk i stærk Harme, lejlighedsvis endog i Truslen om, at man hellere vilde vende tilbage til Tyskland. Man skal ikke overvurdere dette og ikke tro, at denne Uvilje saa let vil følges af en Afgørelse til Gunst for Tyskland. Men naar Forholdene i Tyskland yderligere saneres, saa vil dette Moment ved en ny Afgørelse dog falde i Vægtskaalen.

Vi har altsaa ingen Grund til politisk at resignere, naar vi kun er vidtskuende nok og har Taalmodighed.

Wir wären auch sehr unklug, wenn wir glaubten, ein gutes Verhältnis zu Dänemark und zum skandinavischen Norden am besten dadurch erreichen zu können, dass wir unsere Ansprüche auf allen Gebieten möglichst zurückschrauben; denn abgesehen davon, dass Schwäche nie etwas Gutes wirkt, so stehen wir bei Dänemark einem Nachbar gegenüber, der selbst einen starken Angriffswillen hat und diesen Willen auf jedem Gebiete, auf kulturellem, wirtschaftlichem und politischem energisch zur Geltung bringt und ständig von der Hoffnung lebt, dänisches Leben und am liebsten auch dänischen Staat, bis zur Schlei und Dannevirke vortragen zu können.

Auch für unser Verhältnis zu Gesamt-Skandinavien ist es überaus wichtig, dass wir zeigen, dass unsere Beschwerde über die ungerechte Entscheidung von Versailles auch an der Nordgrenze berechtigt ist, sonst kommen wir in den Ruf dessen, der da schreit, wenn ihm etwas nicht passt, ohne doch ein gutes Recht zu haben, so wie Dänemark uns darzustellen beliebt.

Wir müssen also, schon um den dänischen Angriff südlich der Grenze zu schwächen, dafür sorgen, dass seine Kräfte in dem Ringen mit dem Deutschtum in Nordschleswig gebunden werden.

Zur wirtschaftlichen Begründung einer Hilfsaktion in unserm Kamp um den Boden diene aber folgende Erwägung. Deutschlands grösste wirtschaftliche Not ist zweifellos sein zu enger Raum, und in diesen engen Raum sind seit Versailles noch Hunderttausende, ja Millionen von Deutschen zurückgeströmt. Dem muss mit allen Mitteln vorgebeugt werden, und es kann nicht genügen, dass man rein mechanisch einen Riegel vorschiebt und keinem deutschen Rückwanderer mehr Aufenthaltserlaubnis in Deutschland bewilligt. Das ist summarisch durchgeführt sicher nicht zu rechtfertigen und erregt viel böses Blut unter den Deutschen selbst. Es kommt also wesentlich darauf an, das Deutschtum ausserhalb der Reichsgrenzen auch wirtschaftlich zu stützen, dass es dem Mutterland nicht endgültig zur Last fällt. Die Hilfe, die wir erwarten, rechnet ja wohl nüchtern mit einigen Verlusten, aber im Ganzen und auf die Dauer doch auf wirtschaftlichen Gewinn. Jeder Deutsche ausserhalb der Reichsgrenzen ist schliesslich doch ein Pionier deutschen Lebens, auch deutschen Wirtschaftslebens, und wo er es nicht ist, muss man versuchen, ihn dazu zu machen. Auch darauf könnte die Hilfsaktion wohl Einfluss gewinnen.

Ich wende mich nun der Frage zu, wie eine solche Aktion angelegt

Vi vilde ogsaa være meget ukloge, dersom vi troede, at vi bedst kunde opnaa et godt Forhold til Danmark og til det skandinaviske Norden ved, at vi saa vidt muligt skruede vore Krav ned paa alle Omraader; thi bortset fra, at Svaghed aldrig avler noget godt, saa staar vi, hvad Danmark angaar, overfor en Nabo, der selv har en stærk Angrebsvilje, og som energisk gør denne Vilje gældende paa alle Omraader, baade kulturelt, økonomisk og politisk, og bestandig lever i Haabet om at kunne skyde dansk Liv og helst ogsaa den danske Stat frem til Slien og Danevirke.

Ogsaa for vort Forhold til Skandinavien som Helhed er det overordentlig vigtigt, at vi viser, at vore Besværinger over den uretfærdige Afgørelse i Versailles er berettiget ogsaa ved Nordgrænsen, ellers faar vi samme Ry paa os som den, der skriger, naar noget ikke passer ham, uden dog at have Retten paa sin Side, saaledes som Danmark ynder at fremstille os.

Vi maa altsaa alene for at svække det danske Angreb syd for Grænsen sørge for, at de danske Kræfter bindes i Kampen med Tyskheden i Nordslesvig.

Som økonomisk Begrundelse for en Hjelpeaktion i vor Kamp om Jorden tjener endnu følgende Overvejelse. Tysklands største økonomiske Nød er utvivlsomt dets for snævre Rum, og i dette snævre Rum er siden Versailles strømmet yderligere hundrede Tusinder, ja Millioner Tyskere tilbage. Dette maa forhindres med alle Midler, og det er ikke tilstrækkeligt, at man rent mekanisk skyder en Slaa for og ikke mere bevilger tyske Tilbagevandrere Opholdstilladelse i Tyskland. Dette kan summarisk gennemført ikke retfærdiggøres og sætter meget ondt Blod mellem Tyskerne selv. Det kommer altsaa væsentlig an paa ogsaa økonomisk at støtte Tyskheden uden for Rigsgrænserne, saa at den ikke definitivt falder Moderlandet til Byrde. Hjælpen, som vi venter, regner jo vel nøgternt med nogle Tab, men i det store og hele og i Længden dog med økonomisk Gevinst. Enhver Tysker uden for Rigsgrænserne er til syvende og sidst dog en Pioner for tysk Liv, ogsaa tysk Erhvervsliv, og hvor han ikke er det, maa man forsøge at gøre ham til det. Ogsaa i den Henseende kunde Hjelpeaktionen vel faa Indflydelse.

Jeg vender mig nu til Spørgsmaalet, hvorledes en saadan Aktion maa lægges an for bedst at opnaa de Virkninger, vi tilstræber.

sein müsste, um die besten Wirkungen zu erreichen, die wir erstreben.

Ich darf dabei zunächst hervorheben, dass bei einer solchen Aktion nicht etwa vorzeitig irgend ein Teil von Nordschleswig unberücksichtigt bleibt, weil wir mit Rücksicht auf die Möglichkeiten der Entwicklung, wie ich sie schilderte, nicht von vornherein unsern Anspruch auf irgend eine Grenzlinie festlegen dürfen. Wohl aber ist eine gewisse Konzentration in der Anwendung der Mittel zu erstreben, und um zu illustrieren, wie ich mir das denke, lege ich eine Karte bei, in der ich durch eine Reihe von Kreisen zu zeichnen versuche, wo ich die Gründung von ländlichen Genossenschaften m. u. H. für möglich und erstrebenswert halte. Solche Gründungen sind von uns beabsichtigt, zum Teil bereits vorbereitet, und ich halte sie für eine der gesündesten Voraussetzungen, bezw. Begleitscheinungen der Kreditgewährung, die wir erstreben. Die Karte zeigt, dass wenigstens an zwei Stellen wirksame Ansatzpunkte bis in den Kreis Hadersleben hinaufreichen. Der Kreis um Wilstrup herum, der um beide Ufer der Förde herumreicht und der Kreis um Toftlund und Arnum herum. Vielleicht ist etwas ähnliches auch noch bei Rödning zu schaffen.

Diese Spar- und Darlehnskassen m. u. H. wird man nicht unmittelbar als Träger der gewünschten Realkredite denken, wohl aber, wie es überall in Deutschland der Fall gewesen, als die Institute, die das Betriebskapital vermitteln und die sichersten Garanten dafür sind, dass ihre Mitglieder sich wirtschaftlich gesund erhalten. Es würde also notwendig sein, dass man von jedem, den man mit Realkrediten stützt, auch den Anschluss an eine solche Spar- und Darlehnskasse forderte. Wenn man aber so Realkredite und Betriebskapital von vornherein scheidet, wie es sicher zweckmässig ist, dann wird bei den Mitteln, die für uns ausgeworfen werden können, ins Auge zu fassen sein, dass neben den Hauptmitteln, die für Realkredite bestimmt sind, auch gewisse Mittel bereitgestellt werden, die den Genossenschaften übergeben werden, damit sie damit den Wirtschaftskredit ihrer Mitglieder in vorsichtiger Weise, wozu ja schon die unbedingte Haftpflicht zwingt, befriedigen.

Ich bin mit Herrn Rechtsanwalt Vogelgesang darin einer Meinung, dass Realkredite ohne Bedenken bis zu 110—115 % des Grundschuldwertes gegeben werden können, die Wirtschaftskredite der Genossenschaften noch darüber hinaus auf weitere 10—15 %. (Vgl. Vogelgesangs Denkschrift über das Kreditwesen in Dänemark, Seite

Jeg maa her for det første fremhæve, at man ved en saadan Aktion dog ikke paa Forhaand maa lade nogen Del af Nordslesvig forblive upaaagtet, fordi vi med Henblik paa Udviklingens Muligheder, saaledes som jeg har skildret det, ikke forlods maa fastlægge vort Krav paa en eller anden Grænselinie. Ganske vist maa en vis Koncentration i Anvendelsen af Midlerne tilstræbes og for at illustrere, hvorledes jeg tænker mig dette, vedlægger jeg et Kort, paa hvilket jeg ved en Række Cirkler forsøger at tegne, hvor jeg anser Oprettelsen af Andelskasser m. u. H. paa Landet for mulig og ønskelig. Oprettelsen af saadanne Kasser er planlagt af os og til Dels allerede forberedt, og jeg anser dem for en af de sundeste Forudsætninger for, henholdsvis Supplementer til den Kreditydelse, som vi tilstræber. Kortet viser, at der i det mindste paa to Steder er virksomme Tilløb helt oppe i Haderslev Amt. Cirklen omkring Vilstrup, der naar om begge Fjordens Bredder, og Cirklen omkring Toftlund og Arnum. Maaske kan noget lignende ogsaa etableres ved Rødding.¹⁰⁾

Disse Spare- og Laanekasser m. u. H. vil man ikke forestille sig som egentlige Bærere af den ønskede Realkredit, men vel, saaledes som det overalt har været Tilfældet i Tyskland, som Institutter, der formidler Driftskapital, og som er de sikreste Garanter for, at deres Medlemmer holder sig økonomisk sunde. Det vilde altsaa være nødvendigt, at man af enhver, som man støtter med Realkredit, ogsaa krævede Tilslutning til en saadan Spare- og Laanekasse. Men naar man saaledes paa Forhaand skiller Realkredit og Driftskapital ad, som det sikkert er formaalstjenligt, saa maa man med Hensyn til de Midler, som eventuelt ydes os, være opmærksom paa, at der ved Siden af Hovedmidlerne, der er bestemt til Realkreditter, ogsaa stilles visse Midler til Raadighed, som kan overgives Andelskasserne, saa at de dermed paa forsigtig Maade, hvortil jo allerede det ubetingede Ansvar tvinger, kan tilfredsstille deres Medlemmers Behov for Driftskredit.

Jeg er enig med Hr. Sagfører Vogelgesang i, at Realkreditter uden Betænkelighed vil kunne gives indtil 110—115 % af Ejendomsskyldværdien, Andelskassernes Driftskreditter derudover med yderligere 10—15 % (Smlgn. Vogelgesangs Betænkning over Kreditvæsenet i Danmark S. 6). Her kommer jo det solidariske Ansvar og den gensidige Hjælpeydelse til som Sikkerhed.

6). Hier tritt ja die unbedingte Haftpflicht und die gegenseitige Hilfeleistung als Sicherheit dazu.

Ich will noch erwähnen, dass bei der Abmessung des Kredites, auch des Realkredites, neben manchen andern Umständen das Moment zu berücksichtigen ist, dass ein kleinerer Besitz, der ganz mit den Kräften der Familie betrieben wird, höher beliehen werden kann als ein grösserer Besitz, wo der Besitzer in der Hauptsache mit fremden Kräften arbeitet und selbst Leiter ist.

Eine besondere Schwierigkeit bietet die Frage, welchem Institut die evtl. gewährten Gelder zunächst anzuweisen sind, und wer über die Gewährung von Darlehen im Einzelfall bestimmen soll. Für die Regelung der Gewährung im Einzelfall scheinen mir Vogelgesangs Vorschläge durchaus praktisch zu sein, dass damit einige wenige Leute aus Nordschleswig betraut werden, von denen der eine auch unbedingt die Revision der Genossenschaftskassen besorgt, und denen in jedem Einzelfalle landwirtschaftliche Vertrauensleute aus der Gegend des betreffenden Besitzes hinzutreten.

Ob ein eigenes zentrales Geldinstitut gleich errichtet werden muss, lasse ich dahingestellt sein. Vogelgesang glaubt nicht an diese Möglichkeit, will aber doch gleich dem Geldgeber reale, auch bare Sicherheiten schaffen. Will man doch gleich ein zentrales Geldinstitut, wird die Hauptsicherheit jedenfalls nicht in dem aufgebrachtten Kapital dieses Institutes liegen können, sondern in den Hypotheken, die man eintragen lässt, und in der Vorsicht, mit der man den Kredit gewährt. Ich betone noch einmal, dass die vorgesehenen Genossenschaften nicht unmittelbar als Vermittler des Realkredites gedacht sind, sondern des Betriebskapitals, dass sie aber naturgemäss eine wesentliche Sicherung auch der Realkredite bedeuten, sofern sie die wirtschaftlichen Kräfte der Einzelnen stärken.

Die Höhe der Mittel, die wir brauchen, um erfolgreich vorgehen zu können, kann nicht unter 5 Millionen Mark angesetzt werden. Doch dürfte es genügen, wenn diese Summe in zwei Raten im Laufe der nächsten beiden Jahre zur Verfügung gestellt wird. Die erste Rate werden wir unbedingt schon jetzt zum Frühjahr brauchen.

Für die Verzinsung trete ich ebenfalls Vogelgesangs Vorschlägen bei und zwar $4\frac{1}{2}\%$ für den Geldgeber, $\frac{1}{2}\%$ Amortisation, $\frac{1}{4}\%$ für kulturelle Zwecke und $1\frac{1}{2}\%$ für unsere Verwaltung etc. (Siehe Vogelgesang »Deutsche Landnot« Seite 10. Ich sehe, dass Vogelgesang von Reservefonds spricht, wo ich von Amortisation. Da werden also noch Vereinbarungen nötig sein.). Wir wollen nicht billigeres

Jeg vil endnu nævne, at ved Udmaalingen af Kreditten, ogsaa Realkreditten, bør man ved Siden af mange andre Omstændigheder tage i Betragtning, at en mindre Ejendom, der fuldstændigt drives ved Familiens Kræfter, vil kunne belaaes højere end en større Ejendom, hvor Ejeren i Hovedsagen arbejder med fremmed Arbejdskraft og selv er Leder.

En særlig Vanskelighed frembyder Spørgsmaalet, til hvilket Institut de eventuelt ydede Penge foreløbig skal overvises, og hvem der i det enkelte Tilfælde skal bestemme over Bevilling af Laan. For Fremgangsmaaden ved Bevillingerne i det enkelte Tilfælde forekommer Vogelgesangs Forslag mig at være absolut praktiske, saaledes at det lægges i Hænderne paa nogle faa Personer fra Nordslesvig, af hvilke den ene ogsaa ubetinget besørger Revisionen af Andelskasserne, og som i hvert enkelt Tilfælde tilkalder landbrugskyndige Tillidsmænd fra den Egn, hvor den paagældende Ejendom ligger.

Om der straks bør oprettes et centralt Pengeinstitut, lader jeg staa hen. Vogelgesang tror ikke paa denne Mulighed, men vil dog straks skaffe Pengeyderen reale Sikkerheder, ogsaa i rede Penge. Ønsker man imidlertid straks et centralt Pengeinstitut, vil Hovedsikkerheden i hvert Fald ikke kunne ligge i den af dette Institut rejste Kapital, men i de Hypoteker, man lader indføre, og i den Forsigtighed, med hvilken man bevilger Kreditten. Jeg betoner endnu en Gang, at de paatænkte Andelskasser ikke umiddelbart er tænkt som Formidlere af Realkreditten, men af Driftskapitalen, men at de naturligvis betyder en væsentlig Sikring ogsaa af Realkreditten, for saa vidt som de styrker den enkeltes økonomiske Kræfter.

Størrelsen af de Midler, som vi har Brug for for at kunne opnaa Resultater, kan ikke ansættes til mindre en 5 Millioner Mark. Dog turde det være tilstrækkeligt, om denne Sum blev stillet til Raadighed i to Rater i Løbet af de kommende to Aar. Den første Rate vil vi ubetinget have Brug for allerede nu til Foraaret.

Med Hensyn til Forrentningen tiltræder jeg ligeledes Vogelgesangs Forslag, nemlig $4\frac{1}{2}\%$ til Pengeyderen, $\frac{1}{2}\%$ til Amortisation, $\frac{1}{4}\%$ til kulturelle Formaal og $1\frac{1}{2}\%$ til vor Forvaltning etc. (Se Vogelgesang: »Tysk Landnød«, Side 10. Jeg ser, at Vogelgesang taler om Reservefond, hvor jeg om Amortisation. Herom maa vi altsaa endnu se at blive enige). Vi ønsker ikke billigere Penge, end Danskerne

Geld, als die Dänen ihren Leuten anbieten, aber es darf auch nicht teurer sein, weil die Dänen schon so wie so eine Reihe wirtschaftlicher Vorteile genießen, die uns kaum zur Verfügung stehen. Das Viertelprozent für kulturelle Zwecke ist mindestens eben so wichtig wie die Amortisation und kann nicht entbehrt werden. Auch jede Einzelgenossenschaft wird durch ihre Satzung darauf festgelegt werden müssen, gewisse Beträge aus dem Ueberschuss für unsere kulturellen Zwecke zur Verfügung zu stellen.

Wieweit eine Besitzbefestigung möglich und zweckmässig ist, muss noch erwogen werden.

Die hier empfohlene Kreditaktion ist eine politische Notwendigkeit und eine wirtschaftlich wohl zu vertretende Massregel.

Sie gewährleistet, dass wir unsern politischen Anspruch aufrecht erhalten können.

Sie verstärkt die Zuversicht und Tatkraft der hiesigen Bevölkerung.

Sie ermöglicht ein gesundes wirtschaftliches Streben.

Sie wehrt an ihrem Teil der Einschnürung des deutschen Volksbodens.

Sie wird von Schleswig-Holstein als das wichtigste Glied, auch ihrer politischen Interessen vertreten.

Für diese letzte Behauptung werde ich noch Zeugnisse beibringen.

gez. *Schmidt-Wodder.*

Betænkning, afgivet af Landsretssagfører Vogelgesang.

Hadersleben, den 12. Februar 1926.

Deutsche Landnot im Kreise Hadersleben.

Im Kreise Hadersleben waren mehr preussische Domänen als in den andern Kreisen. Die dänische Siedlungspolitik hat sich deshalb unseres Kreises besonders angenommen. 100 Häuslerstellen sind angelegt, davon sind 47 aus Domänenland geschaffen. Es sind zu diesem Zweck 4 Domänen mit 780 ha zerschlagen. Die Stammparzellen dieser vier Domänen sind an Dänen verkauft. Ferner sind in dänische Hand übergegangen, aber noch nicht aufgeteilt 7 Domänen mit 1000 ha. In deutscher Hand sind noch 7 Domänen mit 1340 ha und meist deutsch sprechendem Gesinde.

Im Laufe der nächsten Jahre werden also noch die jetzt in dänischem Besitz befindlichen 1000 ha und die letztgenannten 1340 ha

tilbyder deres Folk, men de maa heller ikke være dyrere, fordi Danskerne allerede i Forvejen nyder en Række økonomiske Fordele, som næppe staar til vor Raadighed. Fjerdedelsprocenten til kulturelle Formaal er mindst lige saa vigtig som Amortisation og kan ikke undværes. Ogsaa for hver af Andelskassernes Vedkommende maa det i Vedtægterne fastsættes, at de af Overskuddet skal stille visse Bidrag til Raadighed for vore kulturelle Formaal.

Hvorvidt en Baandlægning af Ejendommene er mulig og formaalstjenlig, maa endnu overvejes.

Den her anbefalede Kreditaktion er en politisk Nødvendighed og økonomisk en særdeles forsvarlig Forholdsregel.

Den garanterer, at vi kan opretholde vort politiske Krav.

Den styrker den herværende Befolknings Fortrøstning og Handlekraft.

Den muliggør en sund økonomisk Stræben.

Den modvirker for sin Part Indsnøringen af den tyske Folkegrund.

Den anses af Slesvig-Holsten som det vigtigste Led i Varetagelsen ogsaa af dets politiske Interesser.

Til Støtte for denne sidste Paastand vil jeg endnu tilvejebringe Vidnesbyrd.

sign. *Schmidt-Wodder.*

Betænkning, afgivet af Landsretssagfører Vogelgesang.

Haderslev, den 12. Februar 1926.

Tysk Landnød i Haderslev Amt.

I Haderslev Amt fandtes flere preussiske Domæner end i de andre Amter. Den danske Udstykningspolitik har derfor særligt taget sig af vort Amt. 100 Husmandsbrug er oprettet og deraf er 47 rejst paa Domænejord. I dette Øjemed er 4 Domæner paa 780 ha. udstykket. Disse fire Domæners Stamparceller er solgt til Danskere. Endvidere er 7 Domæner paa 1000 ha. gaet over paa danske Hænder, men er endnu ikke udstykket. Paa tysk Haand er endnu 7 Domæner paa 1340 ha. og med overvejende tysktalende Tyende.

I Løbet af de kommende Aar vil altsaa de nu i dansk Besiddelse værende 1000 ha. og de sidstnævnte 1340 ha. endnu blive udnyttet til Oprettelse af Husmandssteder, hvilket betyder en Tilvækst paa

zur Gründung von Häuslerparzellen herangezogen werden, was einen Zuwachs von mindestens 150 Stellen bedeutet. Dass diese Häuslerstellen oft erst rentabel sind, nachdem der erste und oft auch der zweite Besitzer sich darauf nicht haben halten können, ist national gesehen für Dänemark belanglos. Das ehemals deutsche Land ist durch diese Siedelung fest in dänische Hand gekommen.

An grösseren Höfen aus privater deutscher Hand haben wir verloren:

- 1) Tyrstruphof, 165 ha, verkauft von der Brüdergemeinde in Christiansfeld.
- 2) Olufskjer, Gemeinde Heisager, 180 ha, verkauft von Hoff, jetzt Besitzer des adeligen Gutes Saxdorf im Kreise Eckernförde. Auf diesem Hof sind 18 neue Siedlungsstellen errichtet, die grosse Stammstelle ist fest in dänischer Hand.
- 3) Haugaard bei Hoptrup, verkauft von Magnussen, jetzt in Hadersleben, an einen dänischen Siedlungsverein. Die Siedelung missglückte. Es ist nur 1 neue Stelle mit 30 ha angelegt. 10 ha guten Landes stehen zum Verkauf. Der Stammhof 128 ha, ist in dänischer Hand.
- 4) Leerthof, 125 ha, verkauft von Henningsen, jetzt Gutsbesitzer in Deutschland, wohnhaft in Kiel-Düsternbrook.
- 5) Nygaard bei Aastrup, verkauft von Schlink, jetzt Rentier in Kiel, 100 ha.

Ob diese Liste der in Hadersleben verlorenen grösseren Höfe vollständig ist, kann ich im Augenblick nicht sagen.

An Domänen sind noch in deutscher Hand:

Neuhof bei Osterlinnet	200 ha
Haraldsholm bei Jels	300 »
Gross-Barsbüll bei Jels	300 »
Kjerulfsminde bei Hjerndrup	120 »
Taarninghof bei Christiansfeld	190 »
Seggelund bei Christiansfeld	140 »
Nautruphof	90 »

zusammen 1340 ha

mindst 150 Brug. At disse Husmandsbrug ofte først er rentable, efter at den første og ofte ogsaa den anden Ejer ikke har kunnet holde sig paa dem, er nationalt set uden Betydning for Danmark. Den fordum tyske Jord er ved denne Udstykning kommet fast i dansk Haand.

Af større Gaarde paa privat tysk Haand har vi mistet:

- 1) Tyrstrupgaard, 165 ha., solgt af Brødremenigheden i Christiansfeld.¹¹⁾
- 2) Olufskær, Hejsager Kommune, 180 ha., solgt af Hoff, nu Ejer af det adelige Gods Saxdorf i Eckernförde Kreds. Paa denne Gaard er oprettet 18 nye Husmandsbrug, den store Hovedparcel er fast i dansk Haand.¹²⁾
- 3) Hovgaard ved Hoptrup, solgt af Magnussen, nu bosiddende i Haderslev, til en dansk Udstykningsforening. Udstykningen mislykkedes. Der er kun udstykket en Ejendom paa 30 ha. 10 ha. god Jord er til Salg. Stamparcellen 128 ha. er paa dansk Haand.
- 4) Lertegaard, 125 ha., solgt af Henningsen, nu Godsejer i Tyskland, bosiddende i Kiel-Düsternbrook.¹³⁾
- 5) Nygaard ved Aastrup, solgt af Schlink, nu Rentier i Kiel, 100 ha.¹⁴⁾

Om denne Liste over tabte større Gaarde i Haderslev Amt er fuldstændig, kan jeg ikke sige i Øjeblikket.

Af Domæner er endnu paa tysk Haand:

Nygaard ved Øster-Lindet	200 ha.
Haraldsholm ved Jels	300 »
Store Barsbøl ved Jels	300 »
Kjærulfsminde ved Hjerndrup	120 »
Taarninggaard ved Christiansfeld	190 »
Seggelund ved Christiansfeld	140 »
Nautrupgaard	90 »

Tilsammen 1340 ha.¹⁵⁾

Unaufgeteilt in dänischer Hand sind:

Eisbüll	160 ha
Mandberg	160 »
Graulund	70 »
Stendetgaard	130 »
Satrup	130 »
Kehlet	200 »
Christiansthal	130 »
	<hr/>
	insgesamt 1000 ha

Aufgeteilt sind:

Lundsgaard bei Schottburg	150 ha in 10 Stellen
Hörlyk bei Vojens	110 » » 7 »
Frörup 260 + 110 ha	370 » » 15 »
Pamhoel	150 » » 13 »
	<hr/>
	zusammen 780 ha in 45 Stellen

Dazu sind von Neuhof abgetrennt zwei neue Stellen.

Aus privater deutscher Hand sind verloren:

Olufskjer	180 ha
Haugaard	160 »
Tyrstruphof	185 »
Leerdthof	125 »
Nygaard	100 »
	<hr/>
	zusammen 750 ha

Leider ist es mir nicht möglich, den Verlust an Bauernstellen anzugeben, auch der an Siedlungsgütern entzieht sich meiner Kenntnis. Es bedarf eingehenden, zeitraubenden Studiums, um dieses traurige Kapitel aufzuhellen. Auch diese Einbussen an mittleren und besonders kleinen Gütern zählen nach vielen Hunderte[n] von Hektaren und wiegen infolge des grösseren Menschen- und Nachwuchsverlustes viel schwerer.

Die Gründe für diesen Verlust waren im Anfang die Versuchung, mit dem Verkaufserlös in Deutschland grosse Höfe anzukaufen und daneben die Furcht, der dänischen Verwaltungs- und Steuerbehörde ausgeliefert zu werden, endlich auch das Fehlen jeglicher Aussicht für die Zukunft der Kinder. Als diese Gründe sich ausgewirkt hatten, insbesondere die Möglichkeit, sich für geringen Kronenpreis in Deutschland anzukaufen, fortgefallen war, trat eine Zeit der Ruhe

Ikke udstykket paa dansk Haand er:

Ejsbøl	160 ha.
Mandbjerg	160 »
Gravlund	70 »
Stendetgaard	130 »
Sottrup	130 »
Keldet	200 »
Christiansdal	130 »

Tilsammen 1000 ha.¹⁶⁾

Udstykket er:

Lundsgaard ved Skodborg	150 ha. i 10 Brug
Hørlykke ved Vojens	110 » i 7 »
Frørup 260 + 110 ha.	370 » i 15 »
Pamhule	150 » i 13 »

Tilsammen 780 ha. i 45 Brug.¹⁷⁾

Desuden er fra Nygaard udstykket 2 nye Brug.

Af privat tysk Ejendom er gaaet tabt:

Olufskær	180 ha.
Hovgaard	160 »
Tyrstrupgaard	185 »
Lertegaard	125 »
Nygaard	100 »

Tilsammen 750 ha.

Desværre er det mig ikke muligt at angive Tabet af Bøndergaarde, ogsaa Tabet af Husmandssteder unddrager sig mit Kendskab. Det kræver indgaaende, tidsspildende Studier at belyse dette sørgelige Kapitel. Ogsaa disse Tab af mellemstore og især af smaa Ejendomme kommer op paa mange Hundrede Hektarer og vejer som Følge af det større Menneske- og Efterslægtstab meget tungere.

Grundene til dette Tab var til at begynde med Fristelsen, der laa i for Salgssummen at kunne købe store Gaarde i Tyskland og ved Siden heraf Frygten for at blive udleveret til de danske Forvaltnings- og Skattemyndigheder, endelig ogsaa Manglen paa enhver Fremtidsudsigt for Børnene. Da disse Grunde og især da Muligheden for at kunne erhverve Ejendom i Tyskland for en ringe Kronepris var faldet bort, indtraadte en rolig Periode. Den danske Krone stod lavt nok til at kunne muliggøre en tilsyneladende rentabel Drift for

ein. Die dänische Krone stand tief genug, um den Landleuten eine anscheinend erfolgreiche Wirtschaft zu ermöglichen trotz der hohen Abgaben. Der Unterschied zwischen den deutschen und den dänischen Verhältnissen war so, dass sogar Ansätze einer Rückwanderung zu spüren war[en], die aber bald von der dänischen Presse laut behandelt und beklagt wurde und dank der Niederlassungsschwierigkeiten seitens der Behörden rasch zum Stillstand und Rückgang kam.

Die wirtschaftlichen Verhältnisse unserer Bauern waren im Grunde auch in dieser Zeit der Ruhe nicht gut. Die nordschleswigschen Höfe waren im Kriege in jeder Beziehung versäumt, die Gebäude reparaturbedürftig, das Inventar unvollständig und verbraucht, der Beschlag abgemagert, abgeliefert und alt, das Land verhungert und zum Teil ver[un]krautet. Im übrigen Deutschland gelang es den Bauern, dank der Inflation alle diese Mängel mit Papiermark billig zu beheben und aus den laufenden zahlenmässig ungeheuren Einnahmen ihre Besitze rasch auf die alte Höhe zu bringen, vielfach sogar darüber hinaus. Hierzulande aber mussten sie Kronen gegen hohe Provisionen (oft aus Wuchererhand) und noch höhere Zinsen leihen. Sie taten das, weil sie tatsächlich die Einführung der Kronenwährung und damit Kroneneinnahmen erwarteten. In dieser Erwartung liessen sie sich sogar verleiten, gegen Kronenlohn Gesinde anzunehmen. Das Hinausziehen der endlichen Abtretung wirkte wirtschaftlich verheerend. Die Zinsen wurden, da die Kronen nur gegen Dreimonatswechsel zu leihen waren, jedesmal dem Kapital hinzugeschrieben. Die Schuld wuchs lawinenhaft. Ganz schlimm war es für die, die ihre deutschen Hypotheken ablösten und sich das Kapital dazu auch durch Kronenwechsel verschafften. Diese Leute vertrauten auf die deutsche Währung und sahen ein baldiges Steigen der deutschen Valuta voraus, sie lösten darum so rasch wie möglich, oft schon zu einem Kurse von 50, 30 und ähnlich ab. Hinzu kam[en] bei allen Landwirten die auch aus der Substanz zu nehmenden Kosten für die Umstellung der Wirtschaft von deutscher Art in dänische Form (Eier-, Butter- und Fleischexport, Erweiterung und Umbau der Ställe, Anschaffung elektrischer Kraft.)

Als die Krone endlich eingeführt war, fehlte die Möglichkeit, sogleich feste Hypotheken zu leihen. Es gingen noch $\frac{3}{4}$ Jahr ins Land, ehe die ersten Pfandbriefe ausgegeben wurden. Der Kurs war, wie bei dem grossen Angebot zu erwarten war, denkbar schlecht (73—75 %), sodas[s] hohe Anleihen nötig waren, um die entstandenen Schulden zu decken.

Landbrugerne paa Trods af de høje Afgifter. Forskellen mellem tyske og danske Forhold var saaledes, at endog Tilløb til en Tilbagevanding kunde spores, der imidlertid snart blev højtrøstet behandlet og beklaget i den danske Presse, og takket være Bosættelsesvanskelighederne fra Myndighedernes Side hurtigt blev bragt til Stilstand og Tilbagegang.

Vore Bønders økonomiske Forhold var i Grunden heller ikke i den rolige Periode gode. De nordslesvigske Gaarde var under Krigen i enhver Henseende blevet forsømte, Bygningerne trængte til Reparation, Inventaret var mangelfuldt og forslidt, Besætningerne afmagrede, afleverede og gamle, Jorden udpint og til Dels fuld af Ukrudt. I det øvrige Tyskland lykkedes det Bønderne takket være Inflationen paa en billig Maade ved Hjælp af Papirmarken at afhjælpe disse Mangler og af de løbende talmæssigt uhyre Indkomster hurtigt at bringe deres Ejendomme op paa den gamle Højde, ofte endnu højere. Men her til Lands maatte de laane Kroner (ofte af Aagerhaand) mod høj Provision og endnu højere Renter. De gjorde det, fordi de faktisk ventede Indførelsen af Kronemønten og dermed ogsaa Kroneindtægter. I denne Forventning lod de sig endog forlede til at antage Tyende til Kroneløn. Det, at den endelige Afstaaelse trak i Langdrag, virkede økonomisk ødelæggende. Renterne blev, da Kroner kun kunde laanes mod 3 Maaneders Veksler, ved hver Fornyelse tilskrevet Kapitalen. Gælden voksede lavineagtigt. Helt slemt var det for dem, der afløste deres tyske Hypoteker og ogsaa dertil skaffede sig Kapital ved Kroneveksler. Disse Folk stolede paa den tyske Mønt og regnede med en hurtig Stigning af den tyske Valuta; de afløste derfor saa hurtigt som muligt, ofte allerede til en Kurs af 50, 30 og lignende. Hertil kom for alle Landbrugere Omkostningerne ved Omlægningen fra tysk til dansk Driftsform (Æg-, Smør- og Kødeksport, Udvidelse og Ombygning af Staldene, Indlæg af elektrisk Kraft), som ligeledes maatte tages af Substansen.

Da Kronen endelig var indført, var det umuligt straks at laane faste Hypoteker. Der forløb endnu $\frac{3}{4}$ Aar, før de første Kreditforeningsobligationer udstedtes. Kursen var, som det kunde ventes paa Grund af det store Udbud, saa daarlig, som tænkes kunde, (73—75 %), saaledes at store Laan var nødvendige for at dække den opstaaede Gæld.

Som Følge af Kronens ringe Værdi og de dermed forbundne tilsyneladende store Indtægter fra Eksporten til Tyskland og England stod Gaardene højt i Pris, og det var let at faa store Laan. Hvad

Infolge des geringen Wertes der Kronen und der damit verbundenen scheinbar grossen Einnahmen aus dem Absatz nach Deutschland und England standen die Höfe hoch im Preis und die Darlehen waren leicht und in grosser Höhe zu bekommen. Was die Pfandbriefinstitute nicht gaben, das stellten Banken zur Verfügung, und die Bauern nahmen auch die Bankzinsen, zeitweise 10 %, in den Kauf, nur um aus der noch teureren Wechselwirtschaft mit Privatleuten und Banken im alten Dänemark herauszukommen.

Bald merkte man, dass infolge des geringen Kronenkurses auch die Betriebsstoffe, künstlicher Dünger, Oelkuchen, Benzin, Löhne usw. teuer bezahlt werden mussten, ein Ueberschuss liess sich deshalb auch in dieser Zeit 1921—1924 nicht herauswirtschaften, an ein Abtragen der Schulden konnte man nicht denken. Die Debetposten bei den Banken wuchsen sogar bei vielen.

Die hohe Belastung konnte in diesen Jahren gerade einigermaßen ertragen werden. Sie musste aber zum Zusammenbruch führen, als die Krone anfang zu steigen. Das geschah nach der Bestellung und dem Ankauf des Grasviehes im Frühsommer 1925. In wenigen Monaten stieg die dänische Währung um $\frac{1}{3}$ ihres Wertes und mehr. Trotz der Rekordernte des Jahres 1925 erlösten die Bauern kaum daraus, was sie an Dünger, Saatkorn und Arbeit hineingesteckt hatten. Die Gräser verloren ganze Vermögen. Alles ging zurück. Butter und Eier konnten nicht mehr ausgeführt werden und fielen rasch und tief im Preise. Nur die Zinsen behielten ihre alte zahlenmässige Höhe und wurden nun bei den ausbleibenden Einkünften immer drückender. Kredite waren nicht mehr zu erhalten, denn die Höfe sanken im Wert. Die Banken begannen sogar mit Krediteinschränkungen, und jetzt sind vielen Leuten die letzten Bankgelder gekündigt. Es ist klar, dass die örtlichen Banken, denen von den Grossbanken der Kredit geschmälert wird, ihrerseits zur Krediteinschränkung schreiten müssen, und dass sie dabei ihre Freunde schonen. Es geht also zunächst über die deutschen Leute her. Ein Beispiel mag das erläutern:

Deutscher Hof in Quistrup, gutes Land, guter Beschlag, 70 ha.

103 000 Kronen	erste Pfandbriefhypothek,
18 000	» deutsche Bankgelder,
7 000	» dänische Bankgelder infolge Kautions.

Die letzten 7000 Kronen sollten gezahlt werden und brachen dem

Realkreditinstitutionerne ikke gav, det stillede Bankerne til Raadighed, og Bønderne tog ogsaa Bankrenterne, til Tider 10⁰/₀, med i Købet for blot at komme ud af de endnu dyrere Vekselforetninger med Privatfolk og Banker i det gamle Danmark.

Snart mærkede man, at ogsaa Driftsmidlerne, Kunstgødning, Oliekager, Benzin, Lønninger o. s. v. som Følge af den lave Kronekurs maatte betales dyrt; et Overskud lod sig derfor heller ikke oparbejde i denne Tid, 1921—24; Afdrag af Gæld kunde der ikke blive Tale om. Debetposterne i Bankerne voksede endog hos mange.

Den store Byrde kunde i disse Aar lige netop bæres. Men den maatte føre til Sammenbrud, da Kronen begyndte at stige. Dette skete efter Foraarsarbejdet og Opkøbet af Græskvæg i Forsommeren 1925. I Løbet af faa Maaneder steg den danske Valuta med $\frac{1}{3}$ af dens Værdi og mere. Trods Rekordhøsten i Aaret 1925 indtjente Bønderne næppe nok, hvad de havde sat ind af Gødning, Sædekorn og Arbejde. Græsbrugerne mistede hele Formuer. Alt gik tilbage. Smør og Æg kunde ikke mere eksporteres og faldt hurtigt og dybt i Pris. Kun Renterne beholdt deres gamle talmæssige Højde, og blev nu, da Indtægterne udeblev, mere og mere tyngende. Kreditter kunde ikke mere opnaas, thi Gaardene sank i Værdi. Bankerne begyndte endog med Kreditindskrænkninger, og nu har mange faaet de sidste Bankpenge opsagt. Det er klart, at de lokale Banker, hvis Kredit bliver indskrænket af Storbankerne, paa deres Side maa skride til Kreditindskrænkning, og at de derved skaaner deres Venner. Det gaar altsaa først og fremmest ud over Tyskerne. Et Eksempel vil belyse dette:

Tysk Gaard i Kvistrup, god Jord, god Besætning, 70 ha.

103 000 Kr. Kreditforeningslaan.

18 000 » tyske Bankpenge.

7 000 » danske Bankpenge mod Kaution.

De sidste 7000 Kr. skulde betales og knækkede Mandens Hals;

Mann den Hals, der Hof ging zu einem Unterpreis in dänische Hand, nachdem die dänische Bank gepfändet hatte.

Dänischer Besitz bei Christiansfeld, gutes Land, nicht voller Beschlag, 70 ha.

103 000 Kronen	erste Pfandbriefhypothek,
70 000	» dänische Bankgelder fest,
5 000	» dänische Bankgelder unruhig.

Ich schreibe dies alles so ausführlich, um darzutun, dass unsere Bauern unverschuldet in Not gekommen sind. Es geht vielen so, dass sie nicht aus noch ein wissen. Die Zinsen nehmen ihnen ihr letztes, jede kleinste Kapitalkündigung oder jeder unvorhergesehene Verlust in der Wirtschaft zwingt sie zum Verkauf, wenn nicht gar die Zwangsversteigerung das Ende vom Liede ist.

Gefährdet sind heute im Kreise Hadersleben an grossen deutschen Privatbesitzen:

Allerhof	108 ha
Jelshof	208 » , der schon infolge Geldmangels an dänische Hand verpachtet ist.
Marienhof b/Jels	200 »
Ladegaard	130 »

Für den letzteren Hof fürchte ich sehr, weil er mit dänischen Bankgeldern arbeiten muss. Es sind schon dänische Kaufliebhaber an den Besitzer herangetreten.

Die Zahl der gefährdeten Bauern ist schwer anzugeben, sie selbst schweigen, solange es geht, und die dänischen Banken schweigen auch. Erst wenn die Bauern wissen, dass ihnen geholfen werden kann, werden sie in grosser Anzahl kommen.

Auch die dänischen Bauern Nordschleswigs ringen schwer, aber sie haben bessere Kreditverhältnisse, weil ihre in den Aufsichtsräten der dänischen Lokalbanken sitzenden Freunde sie schützen und sie das Wohlwollen der staatlichen und besonders der kommunalen Behörden auf ihrer Seite haben. Da gibt es endlich auch viele kleine Posten in Meiereien, Wegekommissionen, Elektrizitätsgesellschaften und dergl., die manch einem über die Notzeit hinweghelfen.

Ich bin nun aber doch überzeugt, dass trotz allem auch viele dänisch gesonnene Landwirte zusammenbrechen werden. Schlimm

Gaarden gik til Underpris over paa dansk Haand, efter at den danske Bank havde foretaget Udlæg.

Dansk Ejendom ved Christiansfeld, god Jord, ikke fuld Besætning, 70 ha.

103 000 Kr. Kreditforeningslaan.
 70 000 » fast dansk Banklaan.
 5 000 » løs Gæld til dansk Bank.¹⁶⁾

Jeg skriver alt dette saa udførligt for at klarlægge, at vore Bønder uforskyldt er kommet i Nød. Det gaar mange saaledes, at de hverken ved ud eller ind. Renterne tager den sidste Hvid, den mindste Kapitalopsigelse eller ethvert uforudset Tab i Driften tvinger dem til at sælge, naar ikke endog Tvangsauktionen er Afslutningen paa Spillet.

Af store tyske Privatejendomme i Haderlsev Amt er i Dag truet:

Allergaard	108 ha.
Jelsgaard	208 ha., som allerede grundet paa Penge- mangel er i dansk Forpagtning.
Mariegaard ved Jels	200 ha.
Ladegaard	130 ha. ¹⁹⁾

For den sidste Gaard frygter jeg meget, fordi den maa arbejde med danske Bankpenge. Danske Libhavere er allerede traadt i Forbindelse med Ejeren.

Antallet af truede Bønder er vanskeligt at angive, de tier selv, saa længe det gaar, og de danske Banker tier ogsaa. Først naar Bønderne ved, at de kan hjælpes, vil de komme i stort Antal.

Ogsaa Nordslesvigs danske Bønder kæmper en haard Kamp, men de har bedre Kreditforhold, fordi deres Venner i de danske Lokalbankers Tilsynsraad beskytter dem, og fordi de har Stats- og især Kommunalmyndighederne paa deres Side. Endelig findes der ogsaa mange smaa »Ben« i Mejerier, Vejkommisioner, Elektricitetsselskaber og deslige, der hjælper mangan en gennem Vanskelighederne.

Men jeg er alligevel overbevist om, at trods alt ogsaa mange dansk-sindede Landmænd maa bryde sammen. Slemt bliver det jo først, naar der til Foraaret ikke kan faas Kreditter til Sædekorn, Kunstgødning og Græskvæg.

wird es ja erst, wenn im Frühjahr keine Kredite für Saatkorn, künstlichen Dünger und Grasvieh zu haben sind.

Als Käufer der verlassenen Landstellen treten, wie ja früher schon dargelegt ist, der Staat, die Parzellierungsvereine, die Häuslervereine und die Schar der Landwirte und Landwirtssöhne aus dem Königreiche auf, deren Familien nicht die grossen, oben geschilderten Vermögensverluste der Nordschleswiger erlitten und auch ihre Ersparnisse nicht durch Krieganleihen und Inflation verloren haben. Der Erfolg ist eine hoffnungslose Verdanisierung Nordschleswigs. Die deutschen Elemente werden abziehen und auswandern, auch nach Uebersee, wohin schon jetzt unsere zweiten Söhne und Handwerker abziehen.

Eine andere Gefahr haben wir bis jetzt noch nicht ins Auge gefasst, nämlich die, dass der dänische Staat in irgend einer Form die hier landlos gewordenen deutschgesonnenen, dänischen Staatsbürger durch Angebot von Häuslerstellen oder sonstiger Hilfe nach dem alten Lande lockt und sie so dem Deutschtum endgültig entzieht, denn dass unsere dänischsprechenden Familien, in eine reindänische Diaspora verpflanzt, in der 2., spätestens in der 3. Generation für unsere nationale Sache endgültig verloren sind, darüber dürfen wir uns nicht täuschen.

Unsere Aufgabe muss sein, alles Deutschtum in Nordschleswig zusammenzuhalten, möglichst die, die versprengt in reindänischen Kirchspielen wohnen, in die mit Deutschen stärker durchsetzten Gebiete zu verpflanzen. Ist das Deutschtum hier stark und wieder wetterfest geworden, dann wird ihm auch wieder die Kraft zur Ausdehnung kommen.

Wir dürfen uns aber auch schon heute nicht genügen lassen, nur zu erhalten, sondern müssen die günstige Zeit, in der auch viel dänischer Grundbesitz auf den Markt kommt, benutzen, die zweiten Söhne unserer Bauern und die aus dem Arbeiterstand sich emporringenden Kräfte selbständig zu machen, wenn nicht anders, dann durch Begründung neuer Stellen.

Dass wir daneben unser Augenmerk auch auf die Gesundung und Ansiedlung unserer Handwerker und sonstige[r] Berufe zu richten haben, ist selbstverständlich.

Vielleicht müssen wir mitunter den Weg gehen, dass wir zu stark belastete Höfe erst fallen und sich durch eine Zwangsversteigerung oder Konkurs erst reinigen lassen. Dann ist bei der Zwangsversteigerung dem Sohn oder der Ehefrau des Betreffenden die Mög-

Som Købere af Landejendomme, der ikke kan holdes, optræder, saaledes som det ogsaa tidligere er fremstillet, Staten, Udstykningsforeningerne, Husmandsforeningerne og den Skare af Landmænd og Landmandssønner fra Kongeriget, hvis Familier ikke som Nordslesvigerne har lidt de store, ovenfor skildrede Formuetab, og som heller ikke har tabt deres opsparede Kapitaler ved Krigslaan og Inflation. Følgen er en haabløs Fordanskning af Nordslesvig. De tyske Elementer vil flytte bort og udvandre, ogsaa til oversøiske Lande, hvorhen nu allerede vore yngre Sønner og Haandværkere drager.

En anden Fare har vi indtil nu endnu ikke set i Øjnene, nemlig den, at den danske Stat paa en eller anden Maade lokker de tysk-sindede danske Statsborgere, som her er blevet jordløse, til det gamle Land ved Tilbud om Husmandssteder eller anden Hjælp, hvorved de definitivt unddrages Tyskheden; thi at vore dansktalende Familier, omplantet i en ren dansk Diaspora, i 2., senest i 3. Generation definitivt er tabt for vor nationale Sag, derom behøver vi ikke at være i Tvivl.

Det maa være vor Opgave at holde sammen paa al Tyskhed i Nordslesvig og saa vidt muligt at flytte dem, der bor spredt i rent danske Sogne, til Omraader, der er tættere befolket med Tyskere. Er Tyskheden her blevet stærk og atter hærdet, saa vil den ogsaa igen faa Kraften til Ekspansion.

Men vi maa heller ikke allerede i Dag lade os nøje med kun at holde Stillingen, men maa benytte den gunstige Tid, i hvilken ogsaa megen dansk Grundejendom kommer paa Markedet, til at gøre vore Bønders yngre Sønner og de af Arbejderstanden opadstræbende Kræfter selvstændige, om ikke paa anden Maade, saa ved Oprettelsen af nye Ejendomme.

At vi ved Siden heraf ogsaa maa rette vor Opmærksomhed paa vore Haandværkeres og andre Erhvervs Sanering og Bosættelse, følger af sig selv.

Maaske maa vi undertiden gaa den Vej, at vi først lader for stærkt forgældede Gaarde falde og lader dem rense gennem en Tvangsauktion eller Konkurs. Saa er der ved Tvangsauktionen givet den paagældendes Søn eller Hustru Mulighed for ved vor Hjælp at gen-

lichkeit gegeben, mit unserer Hilfe den Besitz wieder zu erwerben und auf gesunderer Grundlage wieder von neuem anzufangen. Es soll dieser Weg ja nicht die Regel sein, aber wir müssen uns klar sein, dass wir vor nichts zurückschrecken dürfen.

Das zu solcher Hilfe notwendige Kapital habe ich schon früher angegeben. Es bleibt nur noch die Organisation zu erörtern.

Wir sprachen von einer hier im Lande zu gründenden Genossenschaft oder Kommanditgesellschaft. Wenn wir aber bei unseren Landsleuten anfragten, ob sie Geld für eine solche Hilfskasse zeichnen wollten, erwiderten sie alle prompt: »nein«. Ich weise auf die Schwierigkeit hin, die die dänischgesonnenen Gründer der nun doch wohl gescheiterten nordschleswigschen Hypothekenbank hatten, Zeichnungen für ein Garantiekapital von 500 000 Kronen zu bekommen. Trotz vieler öffentlicher Versammlungen, trotz Werbung in der Presse und bei allen öffentlichen Gelegenheiten ging die Zeichnung nur sehr langsam vor sich, obwohl doch die Zeichner wirtschaftliche Vorteile daraus ziehen wollten.

Unsere Werbung könnte nur in grösster Stille geschehen. Wir könnten uns nur an die deutschen Kreise wenden, die aber mit sich selbst so viel zu tun haben, dass sie nicht daran denken können, Mitglieder einer Hilfskasse zu werden, bei der, wie es die Natur der Sache mit sich bringt, für die Mitglieder nicht viel Seide zu spinnen sein wird. Ich bin nach den bisherigen Erfahrungen überzeugt, dass wir durch Zeichnungen keine 100 000 Kronen aufbringen können, dafür sind die Zeiten zu schlecht geworden. Was vor einem Jahre noch möglich war, ist heute ausgeschlossen.

Wohl aber wird es uns möglich sein, die Angehörigen der Hilfsbedürftigen zu veranlassen, in Höhe von 10 % der bereit zu stellenden Summe Anteile zu zeichnen oder dem Geldgeber gegenüber die Bürgschaft für *alle* seine Forderungen der Hilfskasse gegenüber zu übernehmen und gute Sicherheiten für die Erfüllung dieser Bürgschaften zu stellen, wobei wir in erster Linie auf Deponierung von Barbeträgen drängen müssen. Auf diese Weise wird ein Sicherheitsfond von 10 % des ganzen hier *angewendeten* Kapitals geschaffen. Die Betreffenden werden umso leichter dafür zu haben sein, wenn sie wissen, dass die Verwaltung der Kasse in den Händen ehrbarer und klarblickender Leute liegt. Dass neben dieser, wenn ich es hier so bezeichnen kann, *allgemeinen* Bürgschaft noch weitere Sonderbürgschaften oder Sondersicherheiten für jedes einzelne Darlehen verlangt werden müssen, darüber bin ich mir klar. Ich weiss aber

erhverve Ejendommen og at begynde paany paa et sundere Grundlag. Denne Vej skal jo ikke være Reglen, men vi maa være klar over, at vi ikke bør vige tilbage for noget.

Den til saadan Hjælp nødvendige Kapital har jeg allerede tidligere angivet. Det staar nu kun tilbage at drøfte Organisationen.²⁰⁾

Vi talte om en Andelskasse eller et Kommanditselskab, der skulde oprettes her i Landet. Men naar vi forespurgte hos vore Landsmænd, om de vilde tegne Pengebidrag til en saadan Hjælpekasse, svarede de alle prompte: »Nej«. Jeg henviser til de Vanskeligheder, som de dansksindede Stiftere af den nu vel strandede nordlesvigske Hypotekbank havde ved at opnaa Tegning paa en Garantikapital paa 500 000 Kr.²¹⁾ Trods mange offentlige Forsamlinger, trods Hvervning i Pressen og ved alle offentlige Lejligheder gik Tegningen kun meget langsomt for sig, skønt Tegnerne dog vilde drage økonomiske Fordele deraf.

Vor Hvervning vilde kun kunne ske i største Stilhed. Vi vilde kun kunne henvende os til de tyske Kredse, som imidlertid har saa meget at gøre med sig selv, at de ikke kan tænke paa at blive Medlemmer af en Hjælpekasse, hvor der ifølge Sagens Natur ikke vil være meget Guld at spinde for Medlemmerne. Jeg er efter de hidtil gjorte Erfaringer overbevist om, at vi ved Tegning ikke kan naa op paa 100 000 Kr.; dertil er Tiderne blevet for daarlige. Hvad der endnu for et Aar siden var muligt, er i Dag udelukket.

Men det vil nok være os muligt at faa de trængendes Paarørende til at tegne Andele til en Højde af 10 % af den Sum, der skal skaffes til Veje, eller overfor Pengeyderen at overtage Kautionen for *alle* hans Fordringer overfor Hjælpekassen og at stille god Sikkerhed for Opfyldelsen af denne Kaution, hvorved vi i første Linie maa holde paa Deponering af rede Penge. Paa denne Maade skaffes et Sikkerhedsfond paa 10 % af hele den her anvendte Kapital. De paagældende vil saa meget desto lettere kunne formaas hertil, naar de ved, at Kassens Forvaltning ligger i Hænderne paa hæderlige og klartseende Mænd. At der ved Siden af denne — om jeg saa maa sige — almindelige Kaution maa forlanges endnu yderligere særlige Kautioner eller Sikkerheder for hvert enkelt Laan, det er jeg klar

auch, dass diese Sondersicherheiten schwer, mitunter gar nicht in voller Höhe und unbedenklicher Güte zu beschaffen sein werden. Was dann zu machen ist, dafür lässt sich eine allgemeingültige Regel nicht aufstellen. Wir müssen das von Fall zu Fall entscheiden.

Der Geldgeber wird mit Verlusten rechnen müssen. Wir werden selbstverständlich bestrebt sein, sie auszuschliessen, aber eine Garantie für das Ausbleiben von Schäden zu übernehmen, wäre ein unehrlicher Leichtsin. Wir müssen erstreben, eine Teilung der etwaigen Verluste zu verabreden, wobei der Geldgeber als der finanziell stärkere wohl auch den Hauptteil zu tragen bereit sein wird. Zur Deckung unseres Teiles werden wir die allgemeinen Bürgschaften und in jedem einzelnen Fall die Sondersicherheiten heranziehen. Von uns wenigen zahlungsfähigen Führern eine Sondersicherheit zu fordern, daran wird der Geldgeber kaum denken, denn es wird nicht seine Meinung sein, diese Hilfsmassnahme für uns sich bezahlen zu lassen mit dem Ruin oder schwerer Schädigung derjenigen wenigen deutschen Leute, die heute noch in der Lage sind, in die Bresche zu springen. Was hilft es dem Geldgeber, wenn er von diesen 10 Leuten je 10 000 M erhielte, ihn macht das nicht reich, uns aber, bis auf eine oder zwei Ausnahmen, bedeutet das ein unsere Zukunft gefährdender und uns geschäftlich stark schwächender Verlust, wenn es nicht gar bei einigen Opferfreudigen das einzige bare Kapital darstellt, das sie besitzen.

Wie schon gesagt, halte ich heute die Gründung einer Kasse für aussichtslos. Man wird uns das Geld zur Verfügung stellen müssen und uns vertrauen, dass wir für jedes ausgehende Tausend eine gute allgemeine Sicherheit von 100 für den Geldgeber uns geben lassen. Von der Erfüllung dieser Pflicht unsererseits kann er sich jederzeit durch einen Vertrauensmann überzeugen.

Die Verwaltung des Geldes denke ich mir etwa folgendermassen: Drei oder vier noch zu bestimmende Nordschleswiger treffen in Einzelfällen die Entscheidungen, wobei zur Beratung tunlichst zwei Vertrauensmänner aus den zur Besprechung stehenden Bezirken hinzugezogen werden. Fragen allgemeiner Natur sind in einem grösseren, noch zu begrenzenden Kreise (nicht über 10) zu besprechen. In diesem Kreis, der etwa die Stellung eines Aufsichtsrates hat, würden die Vertrauensleute des Geldgebers Sitz und Stimme haben. Für die rechtliche Durchführung der Beschlüsse und die Beschaffung der Unterlagen zu sorgen, bin ich bereit. Ich fürchte mich auch nicht, meinen Namen herzugeben und nach aussen hin als Träger der Ak-

over. Men jeg ved ogsaa, at disse særlige Sikkerheder vil være vanskelige at skaffe til Veje og til Tider slet ikke vil kunne stilles i fuld Højde og betryggende Godhed. Hvad der saa er at gøre, derom kan der ikke opstilles en almengyldig Regel. Det maa vi afgøre fra Tilfælde til Tilfælde.

Pengeyderen maa regne med Tab. Vi vil selvfølgelig bestræbe os for at udelukke disse, men at overtage en Garanti imod Tab vilde være uærlig Letsindighed. Vi maa tilstræbe at faa en Aftale om en Deling af de eventuelle Tab, hvorved Pengeyderen som den økonomisk stærkeste vel ogsaa vil være rede til at bære Hovedparten. Til Dækning af vor Part vil vi benytte den almindelige Kaution og i hvert enkelt Tilfælde Særkautionerne. At forlange særlige Sikkerheder af vore faa betalingsdygtige Førere vil Pengeyderen vel næppe tænke paa, thi det kan ikke være hans Mening at lade sig denne Hjælpeforanstaltning til os betale med Ruin eller svære Tab for de faa tyske Mænd, som i Dag endnu er i Stand til at gaa i Brechen. Hvad hjælper det Pengeyderen, om han af hver af disse 10 Mænd fik 10 000 Mk.; ham gør det ikke rig, men for os betyder det — paa en eller to Undtagelser nær — et for vor Fremtid faretruende, økonomisk stærkt svækkende Tab, hvis det ikke ligefrem for nogle offervilliges Vedkommende udgør den eneste rede Kapital, som de ejer.

Som allerede nævnt, anser jeg i Dag Oprettelsen af en Kasse for haabløs. Man maa stille Pengene til vor Raadighed og have Tiltro til, at vi for hvert udbetalt Tusind vil kræve en god almindelig Sikkerhed paa 100 til Pengeyderen. Om Opfyldelsen af denne Pligt fra vor Side kan han til enhver Tid overbevise sig ved en Tillidsmand.

Forvaltningen af Pengene tænker jeg mig ordnet omtrent paa følgende Maade:

Tre eller fire Nordslesvigere, som endnu vil være at udpege, træffer i de enkelte Tilfælde Afgørelserne, idet saa vidt muligt to Tillidsmænd fra de paagældende Omraader tilkaldes til Raadslagning. Spørgsmaal af almindelig Karakter maa behandles i en større Kreds, hvis Omfang endnu vil være at fastsætte, (ikke over 10). I denne Kreds, som turde have et Tilsynsraads Stilling, skulde Pengeyderens Tillidsmænd have Sæde og Stemmeret. Jeg er villig til at sørge for den juridiske Gennemførelse af Beslutningerne og for Tilvejebringelsen af det fornødne Materiale. Jeg er heller ikke bange for at lægge Navn til og udadtil optræde som Leder af Aktion; indadtil

tion aufzutreten, nach innen wäre ich dann Treuhänder. Einzelheiten fallen aus dem Rahmen dieses Berichtes. Bemerket sei nur, dass ein Abweichen von den Beschlüssen des Aufsichtsrates oder des Vorstandes den oder die Schuldigen persönlich haftbar macht.

Das dieser Organisation geliehene Geld soll nicht nur sicher gestellt, sondern auch verzinst werden, sodass auch der Geldgeber Zinsen erhält. Der Zinsfuss des Geldgebers ist auf 1 % unter dem dänischen Nationalbankdiskont, der z. Zt. $5\frac{1}{2}$ % ist, festzusetzen. Wir nehmen, ohne uns für jeden Fall binden zu wollen, 2—3 % mehr, davon führen wir $\frac{1}{2}$ % einem Reserve- und Zinsenausgleichsfonds zu, $\frac{1}{4}$ % unserer kulturellen Arbeit, der Rest dient zur Deckung der Verwaltung und stellt die Einnahme der Kasse dar. Erspart sie davon ein Vermögen, so dient das selbstverständlich zur weiteren Sicherheit des Geldgebers.

Das Ausleihen des Geldes erfolgt entweder an Einzelne mit Bürgen oder an Genossenschaften. Es muss unser Bestreben sein, die gesunden und gesund gemachten Deutschen zu Kreditgenossenschaften zusammenzuschliessen, aus denen sich dann mit der Zeit Bezugs- und Verkaufsgenossenschaften bilden werden. Ich hoffe auch, dass sich in den Gegenden mit starkem Deutschtum wieder Viehversicherungen und Brandkassen bilden, damit wir unsere Leute zur Selbsthilfe schulen und zusammenhalten. Wichtig ist und ganz von selbst kommen wird eine Buchführungsstelle. Es ist ein Unding, dass deutsche Besitzer ihre Bücher durch Reichsdänen führen lassen und ihnen dadurch Einblick in alle Einzelheiten und Unternehmungen geben. Bei allen diesen Dingen müssen wir mit den in diesen Sachen erfahrenen Stellen in Schleswig-Holstein, wie Höfebank, Landwirtschaftskammer, der Hauptgenossenschaft usw. zusammenarbeiten und Fühlung halten.

Eine Selbstverständlichkeit ist noch nicht erwähnt. Alle beliehenen Stellen werden gefestigt. Das lässt sich, da das dänische Recht die Eintragungen privater Verfügungsbeschränkungen mit dinglichen Wirkungen zulässt, leicht erreichen.

Je stiller die Vorbereitungen getroffen werden, und je geräuschloser die Kasse arbeitet, desto grösser ist ihr Erfolg. Nötig aber ist, dass sie so rasch wie möglich ins Leben tritt, um noch in diesem Frühjahr vor der Bestellung Kredite zu geben, und möglichst schon vor der Saatzeit landlos gewordene Deutsche und wartende zweite Söhne ansetzen kann(!). Bis dat, qui cito dat!

gez. *Vogelgesang.*

vilde jeg saa fungere som Kurator. Enkeltheder falder uden for denne Betænkningss Rammer. Bemærkes skal kun, at en Afvigelse fra Tilsynsraadets eller Styrelsens Beslutninger gør den eller de skyldige personlig ansvarlige.

For de til denne Organisation udlaante Penge skal der ikke blot ydes Sikkerhed, men de skal tillige forrentes, saaledes at ogsaa Pengeyderen faar Rente. Rentefoden til Pengeyderen bør sættes 1 % under den danske Nationalbanks Diskonto, som for Tiden er 5½ %. Vi tager uden at ville binde os i hvert enkelt Tilfælde 2—3 % mere; deraf overfører vi ½ % til et Reserve- og Renteudligningsfond, ¼ % til vort kulturelle Arbejde, Resten tjener til Dækning af Administrationen og udgør Kassens Indtægt. Opsparer denne heraf en Formue, tjener denne selvfølgelig til yderligere Sikkerhed for Pengeyderen.

Pengeudlaanen sker enten til Enkeltmænd mod Kautions eller til Andelskasser. Det maa være vor Bestræbelse at sammenslutte de økonomisk sunde og de sanerede Tyskere i Kreditandelskasser, af hvilke der saa med Tiden kan dannes Indkøbs- og Salgskooperationer. Jeg haaber ogsaa, at der i Egne med stærk Tyskhed atter kan oprettes Kreaturforsikringer og Brandkasser, saa at vi kan skole og samle vore Folk til Selvhjælp. Vigtig er en Bogføringscentral, og den vil komme helt af sig selv. Det er en Uting, at tyske Ejendomsbesiddere skal lade deres Bøger føre af Rigsdanskere og derved give dem Indblik i alle Enkeltheder og Foretagender. I alle disse Anliggender maa vi samarbejde og holde Føling med de i disse Sager erfarne Instanser i Slesvig-Holsten, saasom Höfebank, Landwirtschaftskammer, Hauptgenossenschaft etc.

En Selvfølge er endnu ikke nævnt. Alle belaante Ejendomme bliver baandlagt. Dette lader sig let gøre, idet dansk Ret tillader Lysning af private Raadighedsindskrænkninger med tinglig Virkning.²²⁾

Jo mere stille Forberedelserne træffes og jo lydløse Kassen arbejder, desto større er dens Resultat. Men nødvendigt er det, at den saa hurtigt som muligt træder ud i Livet for endnu i indeværende Foraars, før Foraarsarbejdet at kunne give Kreditter, og om muligt allerede inden Saatiden sætte Tyskere, der er blevet jordløse, og ventende yngre Sønner i Gang. Bis dat, qui cito dat! (Hurtig Hjælp er dobbelt Hjælp).

sign. *Vogelgesang.*

Betænkning, afgivet af Peter Lei, Ullerup.

Ullerup, den 29. Januar 1926.

Die wirtschaftliche Not der Landwirtschaft hier, die nach der Verlegung der Grenze entstand, wurde vornehmlich als Folgen des Krieges, wie Abwirtschaftung der Kulturkraft des Bodens, Mangel an Kunstdünger und Arbeitskraft, Abnutzung von Gebäuden und Geräten, sowie Einschränken des Viehbestandes begründet. Es ist nun schwer von Berlin aus diese Begründung zu verstehen, weil die Landwirtschaft südlich der Grenze Gelegenheit hatte diese Kriegsfolgen durch die Inflationszeit wieder auszulöschen, was sie auch in den meisten Fällen getan hat. Anders hier. —

Das erste, was Dänemark uns schon 1919 bot, war die Kronenanleihe. Man meinte und wurde von Dänemark aus in dem Glauben gelassen, die Grenzverlegung stände unmittelbar bevor, und nahm deshalb die angebotene Kronenanleihe vorläufig auf Wechsel, — da noch keine grundbuchmässige Eintragung möglich war —, und zwar auf Wechsel zu 10—15 % vierteljährlich im Voraus zahlbar. Damit zahlte man seine Hypotheken aus, oft zu einem Kurs von 60—30 Kronen für 100 Mark. Man hatte nun Geld, war gewohnt mit hohen Zahlen zu rechnen. Man suchte seinen Besitz baldmöglichst in Vorkriegszustand zu versetzen und zwar zu den damaligen hohen Preisen: 1 Pferd 2500 Kr., 1 Rind 1200 Kr., Stickstoffdünger zu 40—50 Kr. pro dzn, Handwerker stündlich 2—2,50 Kr. bei sehr mässiger Leistung usw. So fuhr man von 1918—1920. Nach der Grenzverlegung besieht man die Beleihungsmöglichkeit der Landwirtschaft in Dänemark. Der Kreditverband in Hadersleben wird gegründet und nimmt Ende 1920 seine Tätigkeit auf. Der Zinsfuss ist 4,7 % mit 0,3 % Abzahlung, Kurs 75 bei einer Einzahlung von 2 % für den Reservefond. Man nimmt nun diese Anleihe und vergrössert somit seine Schulden um $\frac{1}{3}$ der ausgezahlten Gelder, oder man wartet in der Hoffnung auf Kurssteigerung und zahlt weiter 10—15 %.

Das Jahr 1921 brachte die erste plötzliche Steigerung der Krone mit den bekannten Folgen für die Landwirtschaft. Die Krise naht heran. Das Jahr 1923—1924 war recht leidlich. Die Krone fiel, und man meinte sich gesichert. 1925 brachte wieder die Kronensteigerung, und das Ende ist für manchen da.

Man hatte alle Kraft angewandt um die intensive Landwirtschaft wieder einzuführen. Alle Betriebe sind jetzt hier voll auf der Höhe.

Betænkning, afgivet af Peter Lei, Ullerup.

Ullerup, den 29. Januar 1926.

Den økonomiske Nød indenfor Landbruget, der opstod her efter Grænseflytningen, er især begrundet i Følger af Krigen, saasom Udmurvning af Jordens Kulturkraft, Mangel paa Kunstgødning og Arbejdskraft, Slid paa Bygninger og Redskaber samt Indskrænkning af Kvægbestanden. I Berlin kan det være vanskeligt at forstaa denne Begrundelse, fordi Landbruget Syd for Grænsen har haft Lejlighed til igen at overvinde disse Krigsfølger i Inflationstiden, hvad det ogsaa i de fleste Tilfælde har gjort. Anderledes her. —

Det første, Danmark bød os allerede 1919, var Kronelaanene. Man mente og blev fra Danmark bestyrket i den Tro, at Grænseflytningen var umiddelbart forestaaende, og tog derfor — da Tinglysning af Kronehypoteker endnu ikke var mulig — de tilbødte Kronelaan paa Veksler og tilmed paa Veksler med en kvartaarlig forud betalt Diskonto paa 10—15 %. Dermed udbetalte man sine Hypoteker, ofte til en Kurs paa 60—30 Kr. for 100 Mark. Man havde nu Penge, var vant til at regne med store Tal. Man søgte snarest muligt at bringe sin Ejendom i samme Stand som før Krigen og det til de daværende høje Priser: 1 Hest 2500 Kr., 1 Stykke Hornkvæg 1200 Kr., Kvælstofgødning til 40—50 Kr. pr. Dobbeltcentner. En Haandværker tog 2—2½ Kr. i Timen for en meget beskeden Ydelse o. s. v. Saaledes kørte man fra 1918—20. Efter Grænseflytningen ser man paa Landbrugets Laanemuligheder som i Danmark. Kreditforeningen i Haderslev grundlægges og begynder i Slutningen af 1920 sin Virksomhed. Rentefoden er 4,7 % med 0,3 % Amortisation, Kursen 75 med en Indbetaling af 2 % til Reservefonden. Man tager nu dette Laan og forøger altsaa sin Gæld med 1/3 af de udbetalte Penge, eller man venter i Haab om en Kursstigning og betaler fremdeles 10—15 %.

Aaret 1921 bragte den første pludselige Kronestigning med de kendte Følger for Landbruget. Krisen trækker op. Aaret 1923—1924 var ret taaleligt. Kronen faldt og man troede sig sikret. 1925 bragte igen Kronestigning, og Enden er der for mange.

Man havde sat al Kraft ind paa atter at indføre intensivt Landbrug. Alle Bedrifter er her nu fuldt paa Højden. Høsten kan begynde, Resultatet turde være sikret — og alt bliver slaet ned. Mangen brav Landmand, som jeg personligt kender — har siddet paa

Die Ernte kann beginnen, der Erfolg dürfte gesichert sein und — alles wird niedergeschlagen. Mancher brave Landmann, den ich persönlich kenne; habe mit manchem die Schulbank gedrückt, wird demnächst den Weg Habermanns gehen, seinen väterlichen Besitz, der oft hunderte von Jahren in der Familie war, verlassen zu müssen.

Dies gilt sowohl von Deutschen wie von Dänen. Wie viele dieser Fälle im ganzen Kreise sind, kann ich nicht beurteilen. Ich schreibe hier nur von ca 10 Fällen in zwei Kirchspielen, die ich genau kenne. Neben diesen kämpft wohl die doppelte Anzahl um die tägliche Not von der Türe zu halten.

Ich nenne einzelne Fälle:

S. S. 300 Sønderjyske Gaarde. C. C. D. in Sch. Der bekannte Fall Kronenprozess Schmidt — Dall. D. übernahm 1922 den Besitz von seinem Vater für 230 000 Kronen Bankschulden. Das Geld ist ungekündigt und durch sehr gute Kautions gesichert. Der Besitz ist einer der besten Höfe im Kreise Sonderburg, 73 ha gross mit 3400 M Grundsteuerreinertrag, heute 170 000 Kr. Ejendomsskyld. Beschlag und Inventar sind sehr gut: 35—40 Milchkühe, 200—250 Schweine. Der Besitzer ist ca. 35 Jahre alt, ist tüchtig, sparsam und treu. Er hat bis jetzt die hohe Zinsenlast getragen. Die letzte Kronensteigerung verursacht, dass dieser Familienbesitz zum Frühjahr verkauft werden muss. D. kann 150 000 Kronen 1. Hypothek bekommen, die also 120 000 Kronen Bargeld geben werden. Hiernach braucht er 110 000 Kr. zu 4—5 % Zinsen + 1 % Abzahlung. Genügende gute Kautions steht zur Verfügung.

Ein zweiter Fall ist Hansen Midtskov. S. 284. S. G. Ejendomsskyld ca. 235 000 Kr., Grösse 150 ha mit 1247 Talern Reinertrag. Der Besitz ist 1922 vom Vater übernommen. Vier andere Söhne wurden ausgesteuert und haben Besitzungen gekauft.

Beleihung ist 260—280 000 Kr. Kreditvereinspfandbriefe. Der Mann braucht ca 100 000 Kr. zweite Hypothek zu den Bedingungen wie vorstehend. Auch dieser Besitz wird verkauft werden müssen. Der Vater des Besitzers war ca 25 Jahre Amtsvorsteher und lebt noch. Der Besitzer ist jung und unternehmungslustig. Ich hatte viel von ihm erwartet. Er trägt die deutsche Jugendbewegung der Halbinsel Broacker. Dies als die traurigsten Beispiele. Dringende sofortige Hilfe ist nötig.

gez. Peter Lei.

Skolebænk med mange af dem — vil snart gaa samme Vej som Habermann, maa forlade sin fædrene Gaard, som ofte har været i Familiens Eje i Hundreder af Aar.

Dette gælder saavel for Tyske som for Danske. Hvor mange af disse Tilfælde, der er i hele Amtet, kan jeg ikke bedømme. Jeg skriver her kun om ca. 10 Tilfælde i to Sogne, som jeg kender nøje. Sammen med dem kæmper vel det dobbelte Antal for at holde den daglige Nød fra Døren.

Jeg nævner enkelte Tilfælde:

Se S. 300, Sønderjydske Gaarde. C. C. D. i Sn.²³) Det bekendte Tilfælde Kroneprocessen Schmidt-Dall. D. overtog 1922 Faderens Ejendom for 230 000 Kr. Bankgæld. Pengene er uopsagte og sikret ved en meget god Kaution. Ejendommen er en af de bedste Gaarde i Sønderborg Amt, 73 ha stor med 3400 Mark Grundskat — Nettoudbytte (Reinertrag), i Dag 170 000 Kr. Ejendomsskyld. Besætning og Inventar er meget god, 35—40 Malkekøer, 200—250 Svin. Ejeren er ca. 35 Aar gammel, dygtig, sparsommelig og pligtopfyldende. Han har indtil nu baaret den store Rentebyrde. Den sidste Kronestigning bevirker, at denne Slægtsgaard maa sælges til Foraaret. D. kan faa 150 000 Kr. paa I. Hypotek, som altsaa vil give 120 000 Kr. rede Penge. Herefter har han Brug for 110 000 Kr. til en Rente paa 4—5 % + 1 % Amortisation. Tilstrækkelig god Kaution staar til Raadighed.

Et andet Tilfælde er Hansen, Midtskov. S. 284 S. G.²⁴) Ejendoms-skyld ca. 235 000 Kr., Størrelse 150 ha. med 1247 Daler Nettoudbytte. Ejendommen er i 1922 overtaget efter Faderen. Fire andre Sønner er hjulpet i Gang og har købt Ejendom.

Behæftelsen er 260—280 000 Kr. Kreditforeningslaan. Manden har Brug for ca. 100 000 Kr. 2. Hypotek til de ovennævnte Betingelser. Ogsaa denne Ejendom maa sælges. Ejerenes Fader var i ca. 25 Aar Amtsforstander og lever endnu. Ejeren er ung og foretagsom. Jeg havde ventet mig meget af ham. Han bærer den tyske Ungdomsbevægelse paa Broagerland. Disse som de sørgeligste Eksempler. Øjeblikkelig Hjælp er tvingende nødvendig.

sign. *Peter Lei.*

Betænkning, afgivet af I. I. Schmidt, Rise-Hjarup.

Riesjarup, den 10. Februar 1926.

Die Notlage der deutschen Landwirte hat schon ihren Ursprung in der Zeit, wo wir vom deutschen Vaterlande getrennt worden sind. Schon unter dem Regiment der Internationalen Kommission haben wir es deutlich gespürt, dass sie es besonders auf uns Deutsche abgesehen hatte. Besonders bei der Zwangslieferung von Vieh ist dies deutlich hervorgetreten. Unsere Viehställe waren infolgedessen stark ausgeplündert und unser Land verhungert, alt wir dänisch wurden. Unser erstes Bestreben war nun diesen Uebelständen abzuhelfen. Vieh konnte man für reichlich 1 Krone das Pfund Lebendgewicht, und Kunstdünger konnte man vor der Abtretung von Dänemark kaufen für teures Geld mit Kredit, bis wir dänische Währung bekamen, aber natürlich nur zu hohem Zinsfuss. Dazu kamen gleich im ersten Jahre die hohen Steuern. Unsere Einnahmen waren in Mark zu hohen Summen eingeschätzt. Da 1 M zu 50 Øre umgerechnet wurde, hatten wir gleich im ersten Jahre eine enorm hohe Steuer zu entrichten. Eine kleine Hypothek konnte der Besitz wohl tragen, aber die Kronen waren schwer zu beschaffen. Schliesslich wurden Kreditanleihen gewährt, aber nur 75 % von der geliehenen Summe kam in die Hand des Antragstellers. Nach etwa drei Jahren konnte wieder angefangen werden Vieh zu verkaufen, aber da waren die Preise auf 30 Øre pro Pfund Lebendgewicht gefallen. Mit den Pferdepreisen ging es genau so. Pferde, die man für 3 000 Kronen gekauft hatte, wurden später für 600 Kr. verkauft. Es wurden immer neue Hypotheken aufgenommen. Die Arbeitslöhne waren ständig zu hoch, wie es jetzt noch der Fall ist. Es ist Tatsache, dass die meisten Landwirte wohl nie eine so gute Ernte gehabt haben, wie in diesem Jahre, dass sie aber auch nie in einem Jahr soviel Geld zugesetzt haben, wie in diesem. Die Notlage ist somit in den meisten Betrieben sehr gross. Nicht allein bei jungen Landwirten, die unter schlechten Verhältnissen angefangen haben, nein, auch ältere Betriebe, die in Jahrhunderten in derselben Familie gewesen sind, sind in Gefahr. Die tüchtigsten und intelligenten Landwirte, die am intensivsten gewirtschaften haben, haben am meisten zugesetzt, (z. B. Carsten Nissen — Loit.) Dagegen gibt es Landwirte in kleineren Betrieben mit altmodischer Wirtschaftsmethode, die besser davongekommen sind (Gründe: Kunstdünger und Löhne zu teuer und Absatz von Vieh und Pferden zu schlecht.) Um dieser Not abzuhelfen, ist die Beschaffung einer zweiten Hypothek

Betænkning, afgivet af I. I. Schmidt, Rise-Hjarup.

Rise-Hjarup, den 10. Februar 1926.

De tyske Landbrugeres Nødstilstand har sin Oprindelse allerede i den Tid, da vi blev skilt fra det tyske Fædreland. Allerede under den internationale Kommissions Regimente kunde vi tydeligt mærke, at den især havde et godt Øje til os Tyske. Især ved Tvangsaflæveringen af Kreaturer traadte dette tydeligt frem. Vore Kreaturstalde var som Følge heraf stærkt udplyndrede og vor Jord udpint, da vi blev danske. Vor første Bestræbelse var nu at afhjælpe disse Mangler. Kreaturer kunde købes for rigelig 1 Krone pr. Pund levende Vægt, og Kunstgødning kunde man før Afstaaelsen købe for dyre Penge i Danmark med Kredit, indtil vi fik dansk Mønt, men naturligvis kun til høj Rentefod. Dertil kom straks i det første Aar de høje Skatter. Vore Indtægter var ansat til store Summer i Mark. Da 1 Mark blev omregnet til 50 Øre, maatte vi straks i det første Aar udrede enormt store Skatter. Et lille Prioritetslaan kunde Ejendommen nok bære, men Kronerne var vanskelige at fremskaffe. Tilsidst bevilgedes Kreditforeningslaan, men kun 75 % af den laante Sum kom Andrageren i Hænde. Efter ca. 3 Aars Forløb kunde man igen begynde at sælge Kreaturer, men da var Priserne faldet til 30 Øre pr. Pund levende Vægt. Med Hestpriserne gik det ganske paa samme Maade. Heste, som man havde købt for 3000 Kr., blev senere solgt for 600 Kr. Der blev stadig optaget nye Hypoteker. Arbejdslønningerne var bestandig for høje, saaledes som det endnu er Tilfældet. Det er en Kendsgerning, at de fleste Landbrugere næppe nogensinde har haft en saa god Høst, som i Aar, men at de heller aldrig har sat saa mange Penge til i et Aar som i dette. Nøden er derfor i de fleste Bedrifter meget stor. Ikke blot hos unge Landmænd, der er begyndt under vanskelige Forhold, nej, ogsaa ældre Bedrifter, som i Aarhundreder har været i samme Slægt, er i Fare. De dygtigste og intelligenteste Landmænd, der har drevet deres Ejendom mest intensivt, har sat mest til (f. Eks. Carsten Nissen — Løjt). Derimod findes der Landmænd i mindre Bedrifter med gammeldags Driftsform, der er sluppet bedre fra det. (Aarsager: Kunstgødning for dyr, Lønninger for høje og Afsætningen af Kreaturer og Heste for daarlig). For at afhjælpe denne Nød er Fremskaffelsen af et anden Prioritetslaan til en billig Rentefod det eneste Middel. De fleste Bedrifter, som jeg kender, er allerede behæftet med $\frac{3}{4}$ af deres Ejendomsskyld, d. v. s. med alt, hvad Kreditforeningen giver. Bedst var det naturligvis, om

zu einem billigen Zinsfuß das einzige Mittel. Die meisten Betriebe, die ich kenne, sind schon mit $\frac{3}{4}$ ihres »Ejendomsskyld« belastet, das heisst mit allem, was der Kreditverein gibt. Besser wäre es natürlich, wenn man soviel leihen könnte zum vollen Kurs und zu demselben Zinsfuß, um damit die Schuld beim Kreditverein auszuzahlen; es würden dann 20 von Hundert gewonnen werden, was eine Summe geben würde, die als Betriebskapital vorläufig genügte, da ein solches noch immer fehlt.

gez. I. I. Schmidt.

Betænkning, afgivet af M. Rasch.

Bericht
über die wirtschaftlichen Verhältnisse in Nordschleswig.
(Kreis Tondern)

Bodenpolitisches:

Bei einem Überblick über die wirtschaftlichen Belange des Deutschtums in Nordschleswig sei einleitend der Bodenverlust berührt, der mit der Abtretung Nordschlewigs an Dänemark eingetreten ist und sich nunmehr dahin auswirkt, dass dem Gegner für eine nationale Siedlungspolitik genügend Grund und Boden in Nordschleswig zur Verfügung steht. Es kann dies umsoweniger ausser Acht gelassen werden, weil gerade die dänische Siedlungspolitik Gefahren für das Deutschtum in sich birgt, da es deutschen Kreisen kaum möglich geworden ist, sich an der Siedlung zu beteiligen. Besonders im Hinblick darauf, dass es für das Deutschtum katastrophal sein würde, wenn bei den heutigen schlechten wirtschaftlichen Verhältnissen weiterer Boden an den Gegner verloren gehen würde, sei der bereits eingetretene Verlust, der fast ausschliesslich dänischen Siedlungszwecken nutzbar gemacht worden ist, bezw. werden soll, eingangs wiedergegeben:

36 preussische Staatsdomänen	von zusammen 64 qklm
staatliche Forsten	von zusammen 97,4 qklm
Schlösser (herzogl. Privatbesitz)	von zusammen 5,0 qklm.

Zusammen macht dies einen Verlust von etwa $\frac{1}{23}$ des nordschleswigschen Bodens aus, der in den Besitz des dänischen Staates überging.

man kunde laane saa meget til fuld Kurs og til den samme Rentefod, saa at man dermed kunde udbetale Gælden til Kreditforeningen; der vilde da tjenes 20 %, hvilket vilde give en Sum, der foreløbig var tilstrækkelig som Driftskapital, idet en saadan endnu stadig mangler.

sign. I. I. Schmidt.

Betænkning, afgivet af M. Rasch.

Beretning om de økonomiske Forhold i Nordslesvig.

(Tønder Amt).

Jordpolitik.

Ved et Overblik over Tyskhedens økonomiske Forhold i Nordslesvig skal indledningsvis nævnes det Tab af Jord, der er indtraadt ved Nordslesvigs Afstaaelse til Danmark, og som nu har til Følge, at Modstanderen har tilstrækkelig Jord til Raadighed for en national Bosættelsespolitik. Dette kan saa meget desto mindre lades ude af Betragtning, som netop den danske Bosættelsespolitik indebærer Færrer for Tyskheden, idet det næppe har været muligt for tyske Kredse at deltage i Bosættelsen. Især med Henblik paa, at det vilde være katastrofalt for Tyskheden, om der under de nuværende daarlige økonomiske Forhold skulde gaa yderligere Jord tabt til Modstanderen, skal indledningsvis det Tab anføres, der allerede er lidt, og som næsten udelukkende er blevet anvendt, henholdsvis skal anvendes, til de danske Bosættelsesformaal:

36 preussiske Statsdomæner paa tilsammen 64 km².

Statsskove paa tilsammen 97,4 km².

Slotte (hertugelig Privatejendom) med tilsammen 5,0 km².

Tilsammen udgør dette et Tab paa ca. $\frac{1}{23}$ af den nordslesvigske Jord, som nu er gaaet over i den danske Stats Eje.

Heri er Udvandringen under og kort efter Afstemningstiden ikke taget i Betragtning. Ogsaa denne Udvandring har bragt den tyske Jordbesiddelse ikke ringe Tab.

Hierbei sind die Abwanderungen während und kurz nach der Abstimmungszeit nicht mit in Betracht gezogen. Auch diese Abwanderungen brachten dem deutschen Besitz nicht geringe Verluste.

Ausserdem ist man dänischerseits eifrig bemüht, die Ländereien der nordschleswigschen Pastorate aus dem bisherigen Gemeindebesitz zu lösen, um auch diesen Boden für Siedlungszwecke nutzbar zu machen.

Demgegenüber seien die bisherigen Resultate der Siedlungspolitik hervorgehoben:

Es sind bis heute in Nordschleswig 268 neue Häuslerstellen errichtet worden, im Amte Hadersleben 100, im Amte Apenrade 78, im Amte Tondern 51, im Amte Sonderburg 39.

Es sei dabei besonders darauf hingewiesen, dass die im Amte Tondern erreichte Zahl von 51 neuen Häuslerstellen besonders hoch zu liegen scheint.

Es ist denn auch bei den dänischen Siedlungsbestrebungen offen ausgesprochen worden, dass das Augenmerk sich besonders auf den Mehrheitsgürtel zu richten habe. Man hat es durch eine bewusste Arbeit erreicht, dass im Amte Tondern, trotzdem der abgetretene Domänenbesitz sich in diesem Bezirke auf nur 450 ha belief, prozentual zum abgetretenen Domänenbesitz die höchste Anzahl von Siedlungsstellen geschaffen worden ist. Man erreichte dies einmal durch Ankauf von Boden aus privater Hand und weiter dadurch, dass der Lehnsgraf Schack auf Schackenburg, um das frühere Lehn in freien Besitz zu bekommen, Boden zur Verfügung stellte.

Es sei letztlich in diesem Zusammenhange darauf hingewiesen, dass dem Amte Tondern durch den jetzt angenommenen Entwässerungsplan der Marschdistrikte eine weitere Gefahr droht. Man hofft durch die Entwässerung den Boden Klein-Siedlungszwecken nutzbar machen zu können. Es wird dabei damit gerechnet, dass die jetzigen Besitzer sich dazu verstehen werden, die durch die Durchführung des Entwässerungsplanes eintretende hohe Belastung der einzelnen Besitze durch Zurverfügungstellen von Land abzustossen.

Bereits die jetzt durch die Siedlung erreichte Einwanderung nach Nordschleswig zusammen mit der reichsdänischen Beamteneinwanderung, die ebenfalls besonders das Grenzgebiet und somit die Mehrheitsdistrikte belastet, gibt sich in den Wahlstatistiken zu Ungunsten der Deutschen zu erkennen. Es ist daher mit allen Mitteln einem weiteren Verlust von Grund und Boden entgegenzuarbeiten.

Desuden gør man sig fra dansk Side ivrige Anstrengelser for at løse de nordslesvigske Præstegaardsjorder fra det hidtidige Sogneeje for ogsaa at gøre denne Jord anvendelig til Bosættelsesformaal.

Heroverfor skal de hidtidige Resultater af Bosættelsespolitikken fremhæves:

Der er indtil i Dag oprettet 268 nye Husmandssteder i Nordslesvig, i Haderslev Amt 100, i Aabenraa Amt 78, i Tønder Amt 51, i Sønderborg Amt 39.

Der skal herved særlig peges paa, at det i Tønder Amt naaede Antal paa 51 Husmandssteder synes at ligge særlig højt.

Der er da ogsaa i Forbindelse med de danske Bosættelsesbestræbelser aabenlyst blevet udtalt, at Opmærksomheden særlig maatte rettes mod Flertalsomraadet²⁵⁾. Man har ved maalbevidst Arbejde opnaaet, at der i Tønder Amt, til Trods for at den afstaaede Domænejendom i dette Omraade kun androg ca. 450 ha., er oprettet det største Antal Husmandsbrug i Forhold til den afstaaede Domænebesiddelse. Man opnaaede dette for det første ved Opkøb af Jord i privat Eje og fremdeles derved, at Lensgreve Schack til Schackenburg for at faa det tidligere Len i frit Eje stillede Jord til Raadighed.²⁰⁾

Der skal sluttelig i denne Forbindelse peges paa, at Tønder Amt ved den nu godkendte Afvandingsplan for Marskomraaderne trues af en Fare til. Man haaber gennem Afvandingen at kunne gøre Jorden egnet til Oprettelse af smaa Nybyggerejendomme. Der regnes herved med, at de nuværende Ejere vil gaa med til at stille Jord til Raadighed for at nedbringe den høje Behæftelse af de enkelte Ejendomme, der vil finde Sted ved Gennemførelsen af Afvandingsplanen.

Allerede den hidtil ved Nybyggervirksomheden opnaaede Indvandring til Nordslesvig sammen med Tilflytningen af rigsdanske Embedsmænd, som ligeledes især rammer Grænseomraadet og dermed Flertalsdistrikterne, giver sig til Kende i Valgstatistikken til Tyskernes Ugunst. Med alle Midler maa derfor et yderligere Jordtab mod-

In dieser Zeit schwerster wirtschaftlicher Bedrückung haben die vorgenannten Erwägungen besondere Bedeutung.

Die wirtschaftliche Notlage.

Für die wirtschaftlichen Verhältnisse des Landes wurde die Loslösung aus altgewohnten Wirtschaftsgeleisen und Handelsverbindungen von einschneidender Bedeutung. Die fast gänzliche Aufhebung der bestehenden wirtschaftlichen Bindungen Nordschleswigs mit der Provinz Schleswig-Holstein und darüber hinaus mit dem Süden hat der Entwicklung in Nordschleswig nach 1920 den Stempel aufgedrückt. Eine solche Loslösung musste naturnotwendig eine Umstellung in fast allen Wirtschaftszweigen zur Folge haben. Insbesondere musste sich die nordschleswigsche Landwirtschaft — der Hauptfaktor des Landes — ein neues Absatzgebiet verschaffen und sich auf den für Dänemark wichtigen englischen Markt einspielen. Das Problem für den Einzelnen lag darin, sich möglichst schnell den neuen Wirtschaftsformen anzupassen.

Diese Umstellung ist für die meisten Betriebe jedoch nicht ohne Schwierigkeiten möglich gewesen. Sie brachte es vor allem mit sich — und dies ist besonders für die Westküste Nordschleswigs der Fall — dass in grosses Kapital in neuen Wirtschaftsgebäuden oder Änderungen der alten festgelegt werden musste.

Zur Feststellung der Beleihungsgrenzen der landwirtschaftlichen Besitze wurde im Übergangsjahre eine Schätzung des Wertes vorgenommen. Dieselbe ist nun aber nicht unter Zugrundelegung eines Goldwertes für die damals schon schlechtstehende Krone erfolgt, sondern man legte den damaligen Wert der Besitze zu Grunde. Die Beleihung wurde nach dieser Wertschätzung vorgenommen. Nachdem nunmehr die Krone nahezu den früheren Goldwert erreicht hat, zeigt sich die damals aufgenommene Schuldenlast als viel zu gross gegenüber dem eigentlichen Wert der Besitze. Das Steigen der Krone hat daher gerade in landwirtschaftlichen Kreisen eine Krise hervorgerufen, die sich katastrophal auswirken kann.

Denn auf der anderen Seite hat sich die gänzliche Abhängigkeit vom englischen Markt als lähmend erwiesen. Die Umstellung der Wirtschaftsbetriebe unter einem grossen Kapitalaufwand hatte nicht den erwünschten Erfolg. Besonders schwer ist der im Amte Tondern übliche Zweig der landwirtschaftlichen Betriebsart getroffen worden. Hier haben seit der Abtretung die grossen Viehmärkte, die ein typisches Zeichen des Vorkriegs-Nordschleswigs gewesen sind, fast

arbejdes. I en Tid som denne med det sværeste økonomiske Tryk har de forannævnte Overvejelser særlig Betydning.

Den økonomiske Nødstilstand.

For Landets økonomiske Forhold blev Afbrydelsen af de tilvante Forretnings- og Handelsforbindelser af indgribende Betydning. Den næsten fuldstændige Ophævelse af Nordslesvigs økonomiske Forbindelse med Provinsen Slesvig-Holsten og derudover med Landet længere Syd paa har givet Udviklingen i Nordslesvig efter 1920 sit Præg. En saadan Løsrivelse maatte naturnødvendig faa en Omstilling til Følge indenfor næsten alle Erhvervsgræne. Især maatte det nordslesvigske Landbrug — Landets Hovederhverv — skaffe sig et nyt Afsætningsomraade og indrette sig efter det for Danmark saa vigtige engelske Marked. Problemet laa for den enkelte deri hurtigst muligt at tilpasse sig de nye Driftsformer.

Denne Omstilling har dog for de fleste Bedrifter ikke været mulig uden Vanskeligheder. Den medførte frem for alt — og dette er især Tilfældet for Nordslesvigs Vestkyst —, at store Kapitaler maatte bindes i nye Avlsbygninger eller i Ombygning af gamle.

For at fastlægge Belaaningsgrænsen for Landbrugsejendomme blev der i Overgangsaaet foretaget en Vurdering. Denne har imidlertid ikke fundet Sted paa Grundlag af Guldværdien af den dengang allerede svækkede Krone, men man lagde den daværende Ejendomsværdi til Grund. Belaeningen foretoges efter denne Vurdering. Efter at Kronen nu næsten har naaet den tidligere Guldværdi, viser den dengang optagne Gældsbyrde sig at være alt for stor i Forhold til Ejendommenes virkelige Værdi. Kronestigningen har derfor netop i Landbrugskredse fremkaldt en Krise, der kan faa katastrofale Følger.

Thi paa den anden Side har den fuldstændige Afhængighed af det engelske Marked vist sig som lammende. Omlægningen af Bedrifterne, der fandt Sted under Anvendelse af en stor Kapitalindsats, gav ikke det ønskede Resultat. Især er den i Tønder Amt fremherskende Driftsform inden for Landbruget blevet haardt ramt. Her er siden Afstaaelsen de store Kreaturmarkeder, der var et typisk Kendetegn for Nordslesvig før Krigen, næsten fuldstændig bragt til

gänzlich still gelegen. Durch die Einrichtung von Exportmärkten hat man den früher blühenden Viehhandel in ein trotzdem schlecht fahrbares Geleise gebracht. Es sei beispielsweise nur darauf hingewiesen, dass vor dem Kriege die Frühjahrmärkte in Tondern eine Auftrift von gegen 2000 bis steigend zu 5000 Stück Vieh hatten, während jetzt die Auftrift zwischen 20—100 Stück liegt. Ein Vergleich des Bankumsatzes von heute und früher in der gleichen Periode gibt das gleiche geradezu krasse Bild. Ein anderer Zweig der nordschleswigschen Landwirtschaft, die Pferdezucht, ist durch die neuen Verhältnisse derart getroffen, dass er vollkommen lahm gelegt ist.

Es ergibt sich also, dass während die Umstellungszeit und die damaligen Verhältnisse einen grossen Kapitalaufwand erforderten, die Rentabilität der nordschleswigschen Landwirtschaft in einer geradezu katastrophalen Weise zurückgegangen ist.

Die hier zu Lande gegebenen Kreditverhältnisse gestalten sich ausserdem sehr zu Ungunsten der Landwirtschaft. Diese hat unter der absoluten Krediteinschränkung sehr zu leiden gehabt und hat teilweise mit Bankgeldern arbeiten müssen, die sich naturgemäss als viel zu teuer gezeigt haben. Man findet also das starke Bedürfnis vor, die letzten Schuldenverhältnisse neu zu ordnen.

Lähmend auf die Wirtschaftslage im Amte Tondern hat es besonders auch gewirkt, dass man in Dänemark nicht das nötige Verständnis für den in dieser Gegend üblichen jährlichen Betriebskredit — den Gräserkredit — gezeigt hat, diesen vielmehr auf ein Mindestmass beschneidet. Die Unsicherheit wird freilich zum Teil dadurch hineingetragen sein, dass es das Gräsergeschäft gewesen ist, das gerade im vergangenen Jahre so ausserordentlich grosse Verluste zu verzeichnen gehabt hat. Nach dem Verluste im Gräsergeschäft bringt nunmehr in diesem Frühjahr der Handel dem Viehzüchter einen katastrophalen Verlust. Die gebotenen Preise liegen bereits um die Hälfte niedriger als im Vorjahre.

So wirkt sich nach allen Seiten hin die augenblickliche Lage nachteilig für den nordschleswigschen Landwirt aus. Dabei sind die öffentlichen Lasten trotz allem weiter im Steigen begriffen. Staatspolitisches Augenblicksinteresse und ein kaum rechnender Unternehmungsgeist nahm bei der Erschliessung neuer Verkehrs- und Wirtschaftsadern, um dem neugewonnenen Gebiet den Anschluss an das dänische Wirtschaftsleben zu sichern, wenig Rücksicht auf die dadurch herbeigeführte Belastung der Gemeinden etc., die zu einer

Standsning. Trods Oprettelsen af Eksportmarkeder har man bragt den tidligere blomstrende Kvæghandel ind i et uheldigt Spor. Der skal eksempelvis kun peges paa, at Foraarsmarkederne i Tønder før Krigen havde en Tilførsel paa henved 2000, stigende til 5000 Stk. Kvæg, medens den nu ligger mellem 20 og 100 Stk. En Sammenligning mellem Bankomsætningen i Dag og tidligere i den samme Periode giver det samme ligefrem krasse Billede. En anden Gren af det nordslesvigske Landbrug, Hesteavl, er i den Grad ramt af de nye Forhold, at den er fuldstændig lammet.

Det viser sig altsaa, at medens Overgangstiden og de daværende Forhold krævede en stor Kapitalindsats, er det nordslesvigske Landbrugs Rentabilitet gaaet tilbage paa en ligefrem katastrofal Maade.

De her i Landet bestaaende Kreditforhold udvikler sig desuden meget til Landbrugets Ugunst. Dette har maattet lide meget under den absolutte Kreditindskrænkning og har delvis maattet arbejde med Bankpenge, der naturligvis har vist sig som alt for dyre. Der foreligger altsaa en stærk Trang til en bedre Ordning af de sidste Gældsforhold.

Paa den økonomiske Stilling i Tønder Amt har det ogsaa virket særlig lammende, at man i Danmark ikke har vist den fornødne Forstaaelse for den paa denne Egn almindelige aarlige Driftskredit — Græsserkredit —, men tværtimod har skaaret denne ned til et Minimum. Usikkerheden turde ganske vist delvis hidrøre fra, at det er Græsningen, der netop i det sidste Aar har maattet notere saa overordentlig store Tab. Efter Tabet paa Græsningen bringer Handelen nu til Foraaret Kvægopdrætterne et katastrofalt Tab. De Priser, der bydes, er allerede nede paa det halve af, hvad der betaltes ifjor.

Saaledes virker den øjeblikkelige Situation i enhver Henseende til Skade for de nordslesvigske Landbrugere. Desuden er de offentlige Byrder trods alt i Færd med at stige yderligere. Statspolitiske Øjeblikksinteresser og en næppe (med Virkeligheden) regnende Foretagssomhedsaand har ved Aabningen af nye Samfærdselsveje og Forretningsaarer for at sikre det nyvundne Omraades Tilslutning til det danske Erhvervsliv kun taget ringe Hensyn til den derigennem hidhdførte Belastning af Kommunerne etc., som nu er vokset til en

Überlastung angewachsen ist. Hinzu kommt eine durchaus unproduktive soziale Gesetzgebung.

Die besonderen Verhältnisse in Tondern zwingen einen dazu, auch die wirtschaftliche Lage des städtischen Handwerks mit in diese Betrachtung einzubeziehen. Es versteht sich von selbst, dass unter der augenblicklichen Notlage auch weite Kreise der deutschen Handwerker zu leiden haben. Eine Erwägung ist jedoch besonders ernst. In den ersten Jahren nach der Einverleibung Nordschleswigs in Dänemark hatte das Bauhandwerk vollauf zu tun. Die Einwanderung von Beamten aus Reichsdänemark, die allgemeine Wohnungsnot nach dem Kriege, der Aufbau verschiedener wirtschaftlichen Betriebsanstalten (Exportställe, Schlachtereien ect.) brachte es mit sich, dass das Bauhandwerk reichlich Arbeit fand. Zum Teil ist freilich auch der Bau von Wohnhäusern seinerzeit auf eigene Rechnung der Bauunternehmer geschehen und haben dieselben sich bei der Zuspitzung der Verhältnisse nicht vor Verlusten bergen können. Schlimmer scheint mir aber noch, dass bei der heutigen Lage sich kaum Arbeitsmöglichkeiten für das Bauhandwerk zeigen. Der Bogen ist auch in den ersten Jahren überspannt, und jetzt zeigt sich der Rückschlag. Für uns Deutsche ist aber besonders die Tatsache von ausserordentlichem Ernste, dass unter dem Druck der wirtschaftlichen Verhältnisse sich bei dem städtischen deutschen Handwerk die Tendenz zeigt, eine Abwanderungsmöglichkeit nach Deutschland zu finden. Der Verlust deutscher Handwerkerkreise müsste natürlich das deutsche Leben in den Städten schwer treffen. Spielt der Unternehmer vielleicht zunächst nur mit dem Gedanken, sich mit dem bisher erworbenen Kapital in Deutschland entsprechend zu beteiligen, so wird die unmittelbare Folge dennoch die sein, dass auch der Bauhandwerker und der Bauarbeiter, wenn ihm die Existenzmöglichkeit hier nicht mehr gesichert erscheint, die Abwanderung in Erwägung zieht. Es muss also auch auf eine evt. Stützung gerade unseres deutschen Handwerks in den Städten ein Augenmerk gerichtet werden.

M. Rasch.

Overbelastning. Hertil kommer en helt igennem uproduktiv social Lovgivning.

De særlige Forhold i Tønder tvinger en til ogsaa at tage Byhaandværkets økonomiske Stilling med i denne Overvejelse. Det siger sig selv, at ogsaa vide Kredse af de tyske Haandværkere maa lide under den øjeblikkelige Nødssituation. Et Forhold er dog særlig alvorligt. I de første Aar efter Nordslesvigs Indlemmelse i Danmark havde Byhaandværket fuldt op at gøre. Indvandringen af Tjenestemænd fra Kongeriget, den almindelige Bolignød efter Krigen, Oprettelsen af forskellige Erhvervsforetagender (Eksportstalde, Slakteri etc.) medførte, at Byggehaandværket fandt rigeligt Arbejde. Til Dels er ganske vist ogsaa Opførelsen af Beboelsesejendomme i sin Tid sket for Bygmestrenes egen Regning, og disse har ved Forholdenes Tilspidsning ikke kunnet undgaa Tab. Men endnu værre forekommer det mig, at der i den nuværende Situation næppe viser sig Arbejds muligheder for Byggehaandværket. Buen har ogsaa de første Aar været spændt for stramt, og nu kommer Tilbageslaget. Men for os Tyske er især den Kendsgerning overordentlig alvorlig, at der under det økonomiske Tryk viser sig en Tendens i det tyske Byhaandværk til at søge Udvandringmulighed til Tyskland. Tabet af tyske Haandværkerkredse vilde naturligvis ramme det tyske Liv i Byerne haardt. Selv om Bygmesteren foreløbig kun sysler med Tanken om at gøre sig gældende i Tyskland med den hidtil erhvervede Kapital, saa vil den umiddelbare Følge dog blive den, at ogsaa Bygningshaandværkeren og Byggearbejdsmanden, naar Eksistensmuligheden ikke længere synes ham sikret her, tager under Overvejelse at udvandre. Der maa altsaa ogsaa tages Sigte paa en eventuel Støtte netop til vort tyske Haandværk i Byerne.

M. Rasch.

NOTER

¹⁾ Domænerne, der var opkøbte af den preussiske Stat i Tiden mellem 1896 og 1916, udgjorde i Nordslesvig 36 Ejendomme med et Areal paa over 6000 ha eller omtrent lige saa meget som Løjt Halvø. Af disse Gaarde laa 24 i Haderslev Amt nær den gamle Grænse og 4 i hvert af de andre tre Amter. Ved Lov af 7. Aug. 1922 bestemtes, at Domænerne saa vidt muligt skulde udstykkes til Husmandsbrug, og i Overensstemmelse hermed udstykkedes derefter i 1923 Trommersgaard og Bramsgaard i Frørup Sogn, og hvert af de følgende Aar gik man i Gang med nye Udstykninger. Det samlede Antal nyoprettede Husmandsbrug paa Domænejord indtil Udgangen af 1924 udgjorde 34, hvortil i 1925 yderligere kom 39. Ialt er der i Aarens Løb paa Domænejorderne oprettet 289 nye Brug. (Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie III, S. 434 ff., 445, Sønderjyllands Hist. V, S. 420, Jacob Petersen: Kulturelle Forhold i Sønderjylland, 1943, S. 210 ff.).

Med Hensyn til Rentegaardene skal bemærkes, at disse i Nordslesvig især oprettedes efter 1908, og der fandtes i 1920 ialt af disse i de fire nordslesvigske Amter 365 med et Areal paa noget over 7000 ha. Besidderne af disse Ejendomme fik billige tyske Statslaan, af hvilke 1 Mk. var uopsigelig, og til denne ene Mark var knyttet en Forkøbsret for Staten, der tillige kunde udøve et udstrakt Tilsyn med Ejendommene. Ved Genforeningen overgik denne Tilsynsret og Forkøbsret til den danske Stat, Rettigheder, som denne dog storsindet gav Afkald paa, hvad Pastor Schmidt ganske synes at glemme. (Sønderjyll. Hist. V, S. 246 og 420).

²⁾ 1921 udvidede Udstykningsforeningen for Sjællands og Fyns Stifter sit Virkefelt til ogsaa at omfatte Nordslesvig og oprettede her 1922—23 19 Husmandsteder (Stokkerhoved og Mjøl); 1923—24 oprettedes 10 og 1925—26 5 nye Ejendomme. Ribe Amts Udstykningsforening udstykkede 1923—24 Knorborg (4 Brug), medens der ved den nygrundede Udstykningsforening for de sønderjydske Landdeles Medvirken 1923—24 oprettedes 17 nye Husmandsbrug og 1925—26 yderligere 14. (Sønderj. Aarb. 1928, S. 32 ff., Haandbog i det slesv. Spørgsmaals Hist. III, S. 435).

³⁾ Tal paa Ejendomme oprettede paa Præstegaardsjord foreligger ikke, men ved Aarsskiftet 1925—26 har det kun kunnet dreje sig om nogle faa Ejendomme. Husmandsforeningerne holdt stejlt paa Udstykning, medens Menighedsraadene satte sig derimod og i dette Øjemed dannede en Forening til Varetagelse af deres Interesser. (Sønderj. Aarb. 1924 S. 296 og 1925 S. 307).

⁴⁾ Disse tidligere augustenburgske Godser var i de sidste Aartier af forrige

Aarhundrede blevet opkøbt af den von rombergske Slægt fra Westfalen, der igen 1925 afhændede dem til den danske Stat; Godserne var Fortyskningscentreer paa Als, og særlig bør i denne Forbindelse nævnes Forpagter Carl Jacobsen paa Rumohrsgaard, der indtil 1920 var Amtsførstander, og om hvem Andreas Grau siden hen kunde skrive, »at han flittig lod Folk arrestere og hindrede dem i at faa Orlov under Krigen«. Paa de tre Gaarde oprettedes ialt 65 nye Husmandsbrug. (Jacob Petersen: Kulturelle Forhold, S. 212 f., P. A. Callø: Jordspørgsmaalet i Sønderjylland, S. 10 f.).

Overtagelsen i 1921 af de hertugelige graastenske Godser, hvorfra der siden hen udstykkedes 42 nye Brug, synes Pastor Schmidt at have glemt. Ifølge en tysk Opgørelse skal der i Tiden fra 1919—26 være gaaet 15 492 ha over fra tysk til dansk Eje. (Haandb. i d. slesv. Spørgsm. III, S. 448).

⁵ og ⁶) Pastor Schmidt maa her tænke paa de Ejendomme, der som Følge af den økonomiske Krise truedes med Tvangsauktion. 1926 var Antallet af tvangssolgte Ejendomme i Nordslesvig 100, 1927 178. (Haandb. i det slesv. Spørgsm. III, S. 352).

⁷) Endnu i 1945 er Udstykningen i Tøndermarsken kun sket i ringe Omfang, hovedsageligt i Møgelønder Sogn, skønt der ved Lov af 1. Juni 1929 blev stillet betydelige Midler til Raadighed til dette Formaal. (P. A. Callø: Jordspørgsmaalet i Sønderjylland, S. 20). Naar Vejnettet er udbygget og det vanskelige Drikkevandsspørgsmaal har fundet sin Løsning, skulde der imidlertid her være gode Muligheder for Oprettelse af Kolonier af Smaagaarde. Pastor Schmidt har Ret i, at Hovedparten af de afvandede Omraader ved Tønder, der dog snarere udgør 11 000 ha end 9000, i 1926 var paa tyske Hænder. For hele Tønder Amt var Stillingen 1922 ifølge H. V. Clausen den, at 54 % af Jorden var paa danske Hænder og 46 % paa tyske. (Grænsevagten V, S. 206).

⁸) Det er rigtigt, at Nordslesvig er tyndere befolket end det øvrige Danmark. Den væsentligste Aarsag hertil maa søges i de store Udvandringer i de første Aartier af Fremmedherredømmets Tid, hvor man regner med, at op mod 60 000 Mennesker søgte bort fra Preusservældet medtagende over 100 Mill. Mark. Grundet paa denne store Udvandring havde der i Nordslesvig indtil Genforeningen ikke været Trang til Oprettelse af nye Landbrugsejendomme og Udstykning, tværtimod skete der Sammenlægning af Ejendommene, saaledes at deres gennemsnitlige Areal i 1920 var $\frac{1}{3}$ større end i Kongeriget. Det var derfor kun naturligt, at man efter Genforeningen har forsøgt at borteliminere denne Forskel mellem Ejendommenes Størrelse Nord og Syd for Kongeaaen, men som det ses af Note 1 gik man til at begynde med ret forsigtigt til Værks. Fra hvilken dansk Side Pastor Schmidt har Oplysningen om den planlagte Oprettelse af 10 000 nye Ejendomme i Nordslesvig kan ikke siges, men Tallet er i hvert Fald alt for højt. Fra anden dansk Side har man regnet ud, at Landbrugsejendommenes Antal i Nordslesvig skulde forøges med 4 000 for at give samme gennemsnitlige Størrelse af Ejendommene Nord og Syd for Kongeaaen. I 1920 var det samlede Antal Landbrugsejendomme i Nordslesvig 12 500 og i 1937 ca. 14 500, altsaa i 17 Aar en Forøgelse paa ca. 2 000 Ejendomme. I samme Periode er Folketallet steget fra 42 til 48 Indbyggere pr. Kvadratkilometer. (Festskrift til H. P. Hanssen, S. 376, Haandb. i d. slesv. Spørgsm. III, S. 294 og 348, Jacob Petersen: Kulturelle Forhold, S. 220).

⁹) Se Heimdal 4—5/9 1925. Fra tysk Side har man ellers været tilbøjelig til

at ansætte Antallet af »blakkede« betydeligt højere, helt op til 40 % (jfr. Grænsevagten XII, S. 60 f.). Stort set maa de »blakkede« Problem nu siges at være løst. Det Valg, hvorunder de politiske Konjunkturer har været gunstigst for Tyskerne, var Folketingsvalget 1939. Trods en uheldig aggressiv og udfordrende Propaganda lykkedes det dog ikke for dem at drive deres Stemmeprocent højere op end til 15,9. Det er derfor blevet sagt og med Rette, at nu er de »blakkede« opsuget af Danskheden.

¹⁰⁾ I Vilstrup Sogn har den tyske Stemmeprocent altid været stor (1920 26,9 %, 1939 21,3 %), og det er sikkert paa Baggrund heraf, at Pastor Schmidt regner med Muligheden af at kunne oprette en tysk Andelskasse her. Ogsaa i Toftlund og Højrup Sogne findes en Del Hjemmetysskhed (Toftlund 1920 19,3 %, 1939 10,1 %, Højrup 1920 20,8 %, 1939 12,1 %). I Rødning og omliggende Sogne ligger den tyske Stemmeprocent betydeligt lavere. I det store og hele blev det kun ved Planerne med disse tyske Andelskasser. I Tinglev findes dog en Raiffeisenkasse efter tysk Mønster. I mange Tilfælde har Selbsthilfeinstitutionen vel nok overtaget en Del af de paatænkte Andelskassers Funktioner.

¹¹⁾ Tyrstrupgaard, hvortil hørte 4 Arbejderhuse, solgtes 1919 til Johannes Schultz Petersen.

¹²⁾ Olufskær, hvortil hørte 6 Arbejderhuse, solgtes 1919 til Lensgreve Carl Ludvig Schaffelitszky de Muckadell, der siden som Magelæg ved Lensafløsningen overdrog den danske Stat Ejendommen, der udstykkedes 1925—26.

¹³⁾ Lertegaard købtes af Ribe Amts Udstykningsforening, der 1922 solgte 82,34 ha til Asmus Petersen. Denne er af tysk Slægt. Han ansaas en Tid lang for dansksindet, men er gaaet tilbage til den tyske Lejr.

¹⁴⁾ Nygaard (Areal 121 ha) købtes 1920 af O. Krøyer.

¹⁵⁾ De syv Domæner er senere blevet udstykket, og i 1937 var der ialt oprettet 42 nye Husmandsbrug paa deres Jorder.

¹⁶⁾ I Virkeligheden kun 980 ha. Paa disse Ejendommes Jorder var der 1937 oprettet 68 nye Brug.

¹⁷⁾ Gaardene i Frørup er Trommersgaard og Bramsgaard, jfr. Note 1.

¹⁸⁾ Ogsaa ved senere Lejligheder har Pastor Schmidt beklaget sig over, at Tyskerne blev tilsidesatte med Hensyn til Bevilling af Laan — Paastande, der dog energisk blev imødegaaet af Direktør Martin Hammerich. Et Tilbud (1930) om paa Hypoteklaanefondens Kontor at faa Lejlighed til at studere de enkelte Laanebevillinger blev ikke efterkommet af Pastor Schmidt, medens Dr. Lorenzo Christensen noget senere har benyttet sig af et lignende Tilbud, og han kunde ved sine Undersøgelser blot bekræfte Direktør Hammerichs Udsagn om, at danske Love i enhver Henseende haandhævedes loyalt overfor Mindretallet. (Grænsevagten XII, S. 96).

¹⁹⁾ Af disse 4 Gaarde forblev Ladegaard i tysk Eje, paa de øvrige 3 er der nu danske Ejere.

²⁰⁾ Vogelgesang maa altsaa allerede tidligere have udarbejdet en Betænkning; jfr. Side 7 og 11.

²¹⁾ Forslag om Oprettelse af en Hypotekbank eller Hypotekkasse for sydjyske Landmænd fremsattes i 1925 af Gaardejer Th. Kylling, Frørup. Denne ret fantastiske Plan satte Sindene i Bevægelse en Tid, men maatte opgives, da den blev afvist af Regeringen.

²²⁾ Jfr. Apenrader Tageblatts Interview med Vogelgesang 26/1 1927 (Grænse-

vagten IX, S. 61), hvor han udtaler, at Forkøbsret paa belaante Ejendomme kun er blevet krævet i 4 Tilfælde, hvor der forelaa særlige Forhold, men derimod *ikke af nationalpolitiske Grunde*. Den vogelgesangske Baandlægning af Jord kom senere til at spille en stor Rolle i den grænsepolitiske Debat og medførte adskillige Retssager, hvoraf den bedst kendte sikkert er den vedrørende én Stationsfører Christensen, Ragebøl, tilhørende Ejendom i Rends. Processen førtes 1939 frem til Vestre Landsret, der i dette specielle Tilfælde kendte Baandlægningen ulovlig; men som Regel fik Vogelgesang Hals- og Haandsret over de til ham pantsatte nordslesvigske Ejendomme. (Se Grænsevagten, Registret, S. 130, Tinglysning af Forkøbsret etc.).

²³⁾ J. Jespersen: Sønderjydske Gaarde, Horsens 1925, S. 300. Chr. Christensen Dalls Gaard i Snogbæk, Sottrup Sogn, der har været i Slægtens Eje i 200 Aar.

²⁴⁾ Der er her Tale om Hans Fr. Hansens Gaard, Midtskov, i Iller, Broager Sogn, der ligeledes har været et Par Hundrede Aar i Slægten.

²⁵⁾ Maa vel i Hovedsagen dække det Omraade, vi fra dansk Side plejer at kalde den truede Firkant.

²⁶⁾ Ved Lensafløsningen afstod Grev Schack 30 ha, hvorpaa der oprettedes tre nye Husmandsbrug (Jac. Petersen: Kulturelle Forhold, S. 242).

I Serien:

**SKRIFTER, UDGIVNE AF HISTORISK SAMFUND
FOR SØNDERJYLLAND**

er tidligere udkommet:

- Nr. 1. *Erik Christensen: Fra min Virksomhed i Tønder:*
Kr. 3,00 (Medlemmer Kr. 2,25).
- Nr. 2. *Bonden der blev Landraad. Minder fortalt af
Domæneforvalter P. J. Refshauge:* Kr. 4,00 (3,00).
- Nr. 3. *Tønder gennem Tiderne I:* Kr. 12,00 (9,00).
Tønder gennem Tiderne II: Kr. 10,00 (7,00).
- Nr. 4. *M. H. Nielsen: Fra slesvigsk Fattigvæsens For-
tid:* Kr. 6,00 (4,50).
- Nr. 5. *Troels Fink og Johan Hvidtfeldt: Vejledning i Stu-
diet af Sønderjyllands Historie:* Kr. 8,00 (4,00).
- Nr. 6. *Navneregister til H. P. Hanssens Værker. Ud-
givet af Johan Hvidtfeldt:* Kr. 5,00 (3,00).

Medlemmerne af Historisk Samfund for Sønderjylland
kan bestille Skrifterne hos Samfundets Kasserer:
Museumsinspektør Neumann, Aastrupvej 150, Haderslev.

Ikke-Medlemmer kan købe dem i Bogladerne.